

№ 2953 U

В В У

Л. У. КРАЙНКА.

✓
2953
—

P 2167

—

[Faint, illegible markings and smudges]

В. 2953 II.

89179

НА КРИЛАХ ПІСЕНЬ

ТВОРИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

Ціна 60 кр.

У ЛЬВОВІ 1893.

НАКЛАДОМ АВТОРКИ.

В 2955 И.

1

НА КРИЛАХ ПІСЕНЬ

ТВОРИ

ЛЕСІ УКРАЇНКИ

НАКЛАДОМ АВТОРКИ

ЛЬВІВ 1892.

З друкарні Товариства імени Шевченка

під зарядом К. Беднарського

МІСЬКА НАРОДНЯ (НАЦІОНАЛЬНА)
БІБЛІОТЕКА
УКРАЇНИ
В КИЇВІ

8

—

3р

Державна Публічна
ВІБЛІОТЕКА УРСР
ІНВ. 240810

Сім струн.

(Посвята Михайлові Драгоманову.)

До.

Гімн. Grave.

До тебе, Україно, наша бездольная мати,
Струна́ моя перша озветься,
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця поллеться.

По світі широкому буде та пісня літати,
А з нею надія кохана,
Скрізь буде літати, по світі між людьми питати,
Де схована доля незнана?

І, може, зустрінеться пісня моя самотна́я
У світі з пташками-піснями,
То швидко полине тоді тая гучная згряя
Далеко шляхами-тернами.

Полине за синєє море, полине за гори,
Літатиме в чистому полю
Здійметься висо́ко, висо́ко, в небесні простори
І, може, спітка тую долю.

І, може, тоді завітає та доля жадана
До нашої рідної хати,
До тебе, моя ти Україно мила, кохана,
Моя безталанная мати!

*Ре.***Пісня. *Brioso*.**

Реве-гуде негодонька,
 Негодоньки не боюся,
 Хоч на мене пригодонька,
 То я нею не журюся.
 Гей ви, грізні чорні хмари!
 Я на вас збираю чари,
 Чарівну добуду зброю
 І пісні свої узброю.
 Дощі ваші дрібненькії
 Обернуться в перли дрібні,
 Полоняться ясенькії
 Блискавиці ваші срібні.
 Яж пуццю свою пригоду
 Геть на тую бистру воду,
 Я розвію свою тугу
 Вільним співом в темнім лугу.
 Реве-гуде негодонька,
 Негодоньки не боюся,
 Хоч на мене пригодонька,
 То я нею не журюся.

*Мі.***Коліскова. *Adagio*.**

Місяць янесенський
 Промінь тихесенький
 Кинув до нас.
 Спи ж ти, малесенький,
 Пізній бо час.

Любо ти спатимеш,
 Поки не знатимеш,
 Що то печаль;

Хутко прийматимеш
Лихо та жаль.

Туга даремная!...
Доля таємная
Тебе чека;
Ясна чи темная?
Хто зна яка!...

Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Деле, дитинонько!
Жить — сльози лить.

Сором хилитися,
Долі коритися!
Час твій прийде
З долею битися, —
Сон пропаде...

Місяць ясененький
Промінь тихесенький
Кинув до нас...
Спи-ж ти, малесенький,
Поки є час!

~~~~~
Фа.

С о н е т.

Фантазіє! ти, сило чарівна,
Що збудувала світ в порожньому просторі,
Вложила почуття в байдужий промінь зорі,
Що будиш мертвих з вічного їх сна,

Життя даєш холодній хвилі в морі!
Де ті, фантазіє, там радощі й весна.

Тебе вітаючи, фантазіє ясна,
Підводимо чоло похиленеє в горі.

Фантазіє, богине лехкокрила,
Ти світ злотистих мрій для нас відкрила,
І землю з ним веселкою зєднала.

Ти світове зєднала з таємнім.
Як бї тебе людська душа не знала,
Було-б життя, як темна ніч, сумним.

Sol.

Rondeau.

Соловейковий спів на весні
Ллється в гаю, в зеленім розмаю,
Та пісень тих я чуть не здолаю,
І весняні квітки запашні
Не для мене розквітли у гаю, —
Я не бачу весняного раю;
Тії співи та квіти ясні
Наче казку дивну пригадаю —
У сні!...

Вільні співи, гучні, голосні
В ріднім краю я чути бажаю, —
Чую скрізь голосіння сумні!
Ох, невже в тобі, рідний мій краю,
Тільки й чуються вільні пісні —
У сні?

La.

Nocturno.

Лагідні веснянії ночі зористі!
Куди ви од нас полинули?

Пісні соловейкові дзвінко-сріблесті!
Невже ви замовкли, минули?

О ні, ще не час! ще бо ми не дізнали
Всіх див чарівливої ночі,
Та ще бо лунають, як перше лунали,
Веснянки чудові дівочі.

Ще маревом лехким над нами вітає
Блакїтна весняная мрія,
А в серці розкішно цвіте-процвітає
Злотистая квітка-надія.

На крилах фантазії думки літають
В країну таємної ночі,
Там промінням грають, де любо так сяють
Лагідні веснянії очі.

Там яснії зорі і тихії квіти
Єднаються в дивній розмові,
Там стиха шепочуть зеленії віти,
Там гімни лунають любові.

І квіти, і зорі, й зеленії віти
Провадять розмови ксхані
Про вічну силу весни на сім світі,
Про чари потужні весняні.

Si.

Settina.

Сім струн я торкаю, струна по струні,
Нехай мої струни лунають,
Нехай мої співи літають
По рідній коханій моїй стороні.
І, може, де кобза знайдеться,
Що гучно на струни озветься,
На струни, на співи мої негучні.

ВСЕНАРОДНЯ (НАЦІОНАЛЬНА)
БІБЛІОТЕКА
У К Р А Ї Н И
В КИЇВІ

І, може, заграє та кобза вільніше,
 Ніж тихії струни мої,
 І вільнії гуки єї
 Знайдуть послухання у світі шильніше;
 І буде та кобза -- гучна,
 Та тільки не може вона
 Лунати від струн моїх тихих щиріше.

Зоряне небо.

Зорі, очі весняної ночі!
 Зорі, темряви погляди ясні,
 То лагідні, як очі дівочі,
 То палкіі, мов світла прекрасні.

Різно дивлять ся ясні зорі,
 Кожна зірка інакше сіяє, —
 В кого серце у тузі та в горі.
 Той виразно по зорях читає.

Онде зірка палає, мов племінь,
 Білі хмари круг неї, мов гори.
 Не до нас посилá вона промінь,
 Вона дивиться в інші простори....

Інша зіронька личко ховає
 В покривáло прозореє срібне,
 Соромливо на діл поглядає,
 Сипле блідеє проміня дрібне.

Ти, прекрасна Вечірняя зоре!
 Урочисто й лагідно ти сяєш,
 Ти на людське не дивишся горе,
 Тільки щастя й кохання ти знаєш.

Як горить і мигтить інша зірка,
 Сріблом міниться іскра чудесна...
 Он зоря покотилась, — то гірка
 Покотилась сльозина небесна.

Так, сльозина то впала. То плаче
 Небо зорями-слізми над нами.
 Як тремтить теє світло! неначе
 Промовля до нас небо вогнями.

Герда, ясна, огнистая мова!
 Ллється прóмінням річ та велична!
 Та ми прагнем лиш людського слова,
 І німа для нас книга одвічна...

* * *

Єсть у мене одна
 Роспачлива, сумна
 Одинокая зірка ясна́я,
 Сеї ж ночі дарма
 Її кличу, — нема!
 Я стою у журбі самотна́я.

І шукаю в горі
 Я тієї зорі:
 „Ох зійди, моя зірко лагідна!“
 Але зорі мені
 Шлють проміння сумні:
 „Не шукай її, дівчино бідна!“

* * *

Моя люба зоря ронить в серце мені
 Наче сльози, проміння тремтяче,
 Рвуть сердєнько моє ті проміння страшні...
 Ох, чого моя зіронька плаче!

* * *

Я сьогодні в тузі, в горі,
 Мов у тяжкім сні, --
 Отруїли ясні зорі
 Сёрденько мені.

Зоря.

В небі місяць зіходить смутний
 Поміж хмарами вид свій ховає,
 Його промінь червоний сумний
 Поза хмарами світить-палає.

Мов пожежа на небі горить,
 Землю ж темнії тіні вкривають,
 Ледве промінь прорветься на мить,
 Знову хмари, мов дим, застилають.

Крізь темноту самотно зорить
 Одинокая зірка ясна́я,
 Її промінь так гордо горить,
 Не страшна їй темнота нічна́я!

Гордий промінь в тієї зорі,
 Та в нім туга палає огниста,
 І сяє та зірка в горі,
 Мов велика сльоза промениста.

Чи над людьми та зірка сумна
 Променистими слізьми ридає?
 Чи того, що самотна вона
 По безмірнім просторі блукає?

Конвалія.

Росла в гаю конвалія
 Під дубом високим,
 Захищалась від негоди
 Під віттям широким.

Та не довго навітшалась
 Конвалія біла,
 І їй рука чоловіча
 Віку вкоротила.

Ой понесли конвалію
 У високу салю,
 Понесла її з собою
 Панночка до балю.

Ой на балі веселая
 Музиченька грає,
 Конвалії та музика
 Бідне серце крає.

Тож панночка в веселому
 Вальці закрутилась,
 А в конвалії головка
 Повьяла, схилилась.

Промовила конвалія:
 „Прощай, гаю милий!
 І ти, дубе мій високий,
 Друже мій єдиний!“

Тай замовкла. Байдужою
 Панночка рукою
 Тую квіточку зівьялу
 Кинула до долу.

Може, й тобі, моя панно,
 Колись доведеться
 Згадать тую конвалію,
 Як щастя минеться.

Не довго й ти, моя панно,
 Будеш утішатись.
 Та по балях у веселих
 Таночках звиватись.

Може, колись оцей милий,
 Що так любить дуже, —
 Тебе, квіточку зів'ялу,
 Залишить байдуже!...

На провесні.

Не дивуйте, що квітом прекрасним
 Розцвілася дівчина несміла, —
 Так під промінням сонечка ясным
 Розцвітає первісничка біла.

Не дивуйте, що думи глибокі
 Будять речі та сльози некучі, —
 Так на провесні дзвінкі потоки
 Прудко, гучно збігають із кручі.

Не дивуйте, що серце так рвяно,
 Щиро прагне і волі і діла.
 Чули ви, як на провесні рано
 Жайворонкова пісня бренила?

Contra spem spero!

Гетьте, думи, ви, хмари осінні!
Тож тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім, сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих горячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть, і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту кремьяную
Буду камінь важкий підіймать,
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невідну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Я не дам сьому серденьку спати,
Хоч кругом буде тьма та нудьга,
Хоч я буду сама почувати,
Що на груди вже смерть паляга.

Смерть наляже на груди важенько,
Світ застеле суворая мгла,
Але дужче заб'ється серденько, —
Може, люту ю смерть подола.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! — Геть думи сумні!

* * *

Коли втомлюся я життям щоденним,
Щоденним лихом, що навколо бачу,
Тоді я думку шлю в світа́ далекі,
Блукає погляд мій в країні мрії.
Що бачу я в далекому просторі?
Придешність бачу я, віки потімні.
Мені ввижається, як в тихім ріднім колі
Старий дідусь навча своїх онуків,
Про давнину справдешні байки править,
Про те, що діялось на нашім світі.
Родинне коло діда оточило,
Сини та дочки, молоді онуки;
Одні уважно, пильно вислухають,
У других тиха мрія в очіх сьєє.
Онук що-наймолодший сів близенько
Край діда і слідкує його рухи
Палким, уважним поглядом блискучим.
Дідусь мовляє тихо, урочисто:
„Щасливі дітки, ви, що народились
В лагідний час, в безпечную годину!
Ви слухаєте, мов страшную казку,
Сю розповідь про давні дикі часи.
Так, дітки! світ наш красний, вільний ✓
Темницею здавався давнім людім;

Тай справді, світ сей був тоді темниця :
 В кормигу запрягав народ народа,
 На вільне слово ковано кайдани.
 Ців роду людського не звано людьми,
 Затято йшов війною брат на брата.
 Ви знаєте, що звалося війною ?
 Тоді війною звали братовбійство
 Во імя правди, волі, віри, чести.
 А кроволиття звалося героїством ;
 Убожеством там звали смерть голодну,
 Багатством — награбовані маєтки,
 Простотою — темноту безпросвітню,
 Ученістю — непевнеє блукання,
 Бездушну помсту звано правосуддям,
 А самоволю деспотичну — правом.
 Всім гордим-пишним честь була і слава,
 Зневаженим-ображеним — погórда.
 Загинув би напевне люд нещасний,
 Як би погасла та маленька іскра
 Любови братньої, що поміж людьми
 У деяких серцях горіла тихо.
 Та іскра тиха тліла, не вгасала,
 І розгорілася багаттям ясним
 І освітила темную темноту, —
 На нашім світі вла́да світла стала !...
 Се розповідали мені старії люде,
 Не за моєї пам'яті було те“.

Так говорив дідусь. — Онук найменший,
 Підвівши чо́ло, ясно подивився,
 Уста тремтіли усміхом утішним.
 „Дідусю! ти страшні казав нам ба́йки, —
 Я радий, що не бачив лихоліття!“

Мій шлях.

На шлях я вийшла ранняю весною
 І тихий спів несмілий заспівала,
 А хто стрівався на шляху зо мною,
 Того я щирим сёрденьком вітала :

„Самій не довго збитися з путі,
 Та трудно з неї збитись у гурті“.

Я йду шляхом, пісні свої співаю;
 Та не шукайте в них прорóчої (науки,) —
 Ні, голосу я гучного не маю!

Коли ж хто сльози ллє з тяжкої мўки, —
 Скажу я: „разом плачмо, брате мій!“
 З його плачём я спів зєднаю свій,

Бо не такі вже гiркi сльози — спiльнi.
 Коли ж на довгому шляху прийдеться
 Мені почути спiви гучнi, вiльнi, —
 В моїй душі для них луна знайдеться.
 Сховаю я тоді журбу свою,
 І пісні вiльної жалём не отрую.

Коли я погляд свій на небо звóжу, —
 Новiх зiрок на ньóму не шукаю,
 Я там братёрство, рiвнiсть, волю гожу
 Крiзь чорнi хмари вглядiти бажаю, —
 Тих три величнi золотi зорi,
 Що людiм сяють безлiч лiт в горi...

Чи тiлько тёрни на шляху знайдú,
 Чи стрiну може де i квіт барвiстий?
 Чи до метi я пiвної дiйдú,
 Чи без порi скiнчú той шлях тернiстий, —
 Бажаю тiк скiнчити я свiй шлях,
 Як починала: з спiвом на устах!

В'язень.

Сидить в темниці в'язень самотній
 І скрізь блукає поглядом смутній:
 То по закуреному, низькому склепінню,
 То по стіні, по брудному камінню.
 Над головою в нього роспустила
 Нудьга свої широкі, сиві крила.

А думка рветься в той широкий світ,
 Його вкрива тепер весняний цвіт....
 „Забудь той світ! міцна твоя темниця!“
 І думка пада, мов підбита птиця.
 Не плаче бідний в'язень, не ридає,
 Сумний, понурый, край вікна сідає.

Перед вікном широка бита путь,
 По ній чужі байдужі люде йдуть.
 Хто йде, хто йде, — на темницю гляне.
 Холодний погляд! Ох, як серце в'яне!
 В темниці тут жива душа конає,
 Ніхто про те не думає, не дбає....

Дорогою йде жінка молодá.
 Якаж сумна, убога та блідá!
 І на руках несе малу дитину,
 Обгорнену в подерту сирячину.
 Якаж вродлива, гарна, мов картина,
 Та безталанная убогая дитина!

Побачив в'язень пару ту й зрадів,
 А тільки вид йому як сніг збілів.
 Ох, се ж його дружина молодая!
 Ох, се ж його дитинонька малая!
 „Здоров був, любий!“ — жінка говорила, —
 А в голосі її сльозá брєїла.

Але весéла й жва́венька була
 І щебетала дівчинка малá:
 „Кукú, кукú! а де ти? тут, татусю?
 Візьми на руці, поцілуй Марусю!“
 Здавалось, певне, бідному дитяти,
 Що татко жáртами сховавсь за крати.

А татко ручку доні цілував
 І гірким сльозами обливав.
 „Ох, ти ж моє дитя кохане, рідне!“...
 А жінка мовила: „радіє, бідне...
 Мале, — його ще лихо не діймає;
 Вже дрúгий день, як хліба в нас немає.

„В неділю ще за той нещасний хліб
 Остатнюю худобу жид загріб.
 Продав за довг остатнюю корову“....
 І сльози жінці перебили мову;
 До кáміна холодного припала
 І гірко, распачліво заридала.

Мала дитина почала квилить
 І стиха йісти в матері просить.
 „Прощай!“ промовила понуро мила,
 Дитину до віконця підсадила.
 Татусь, цілуючи свою дитинку,
 Невільничого хліба дав скоринку....

Він погляд свій у слід їм посилав.
 Він і тепер не плакав, не ридав,
 На очіх в нього сльози не блищали, —
 Вони на серце кáменем упали.
 І в'язень руки заломив з журбою:
 „Навіщо ми побралися з тобою!“....

С п і в е ц ь .

Пішно займались багрянні зорі
 Колісь на весні,
 Любо лідіся в пташиному хорі
 Пісні голосні.

Грала промінням, яснім самовітом
 Порання роса,
 І усміхалась весняним привітом
 Натури краса.

Гордо палала троянда розкішна,
 Найкраща з квіток, —
 Барвою й пахом вродливиця пішна
 Красила садок.

А соловейко троянді вродливій
 Так любо співав,
 Голосом дивним співець чарівливий
 Садкі розвивав.

Слав до вечірньої зорі прощання,
 Що гасла в горі,
 Ще ж голосніше співав на вітання,
 Поранній зорі....

Вже пролетів, немов пташка зальотна,
 Весняний той час,
 Осінь холодная, осінь вільготна
 Панує у нас.

Тихо спускається нічка осіння, —
 Година сумна;
 Місяць холоднее кїда проміння;
 Здалека лунá'

Пугача віщого крик — гук єдиний.
 Діброва німа.
 Деж соловейко? деж спів солов'їний?
 Ох деж він? — нема!

В вірїй полінув, де вічная вєсна,
 Натхненний співець.
 Вічно красує там рожа чудесна,
 Там теплий вітрець.

Глухо і смутно кругом на просторі.
 Мій гаю сумний!
 Кинув співець тебе в тузі та в горі,
 Тебє й край рідний.

Тїша така тепер всюди панує.
 Лиш в листі сухім
 Вітер зітха', мов дріада сумує,
 Із жálezем глухїм.

Чом я не маю огнистого слова,
 Палкóго, чому?
 Може б та щира, гарячая мова
 Зломила зіму!

І розлягалась би завжди по гаю
 Ясна-голосна
 Пісня, — й розквітла б у рідному краю
 Новáя весна.

Та хоч би й крила мені солов'їні,
 І воля своя, —
 Я б не лишїла тебе в самотїні,
 Країно моя!

Розбита чарка.

На весілля бреньять чарочки, —
 Хай здорові живуть молодята!
 Хай живуть, як в гніздечку пташкі,
 Хай кохаються, мов голубята!

На весілля хтось чарку розбив, —
 Молода́ на посаді сумує,
 Молодій смутно чо́ло схилив, —
 Не журіться, то щастя віщує!

На весілля музика гучна,
 То ж то шпáрко та вéсело грає!
 Ох, я знаю, комусь то вона
 Безталаннєв сёрденько крає!

І розбилось від жалю свого
 Серце смутне.... Чи хто тебе чує?
 Чи не скаже хто часом того,
 Що розбитев сёрце віщує?

Сосна.

З вітром весняним сосна́ розмовляла
 Вічно-зелена сосна́,
 Там я ходила і все вислухала,
 Що говорила вона.
 Ой не „зеленого шума“ співала
 Вічно-сму́тнaя сосна....
 Ні, не „зеленого шума“!
 Чулася в гомоні тяжка зимовая дума.
 Ранком зимовим діброва мовчала,
 Наче замерла сумва́,

Тільки ряснім верховіттям шептала
 Вічно-зелена сосна́ ;
 Там я ходила і все вислухала,
 Що говорила вона, —
 Та не весéлая дума
 Чулася в гомоні то́го „зеленого шума“!...

* * *

Як що прійде журба́, то не дума́й ї́ї
 Рознести́ у весéлощах б́учних,
 За столом, де весéлиї друзі тво́ї
 Пьють-гуляють при по́кликах ѓучних.

Ти не йди́ в пишний д́ім, де музика б́ренить,
 Де танцюють весели́ї пари, —
 Там ще гірше серде́нько тобі заболить,
 Чóло вкриють ще т́яжчи́ї хмари.

І в людську́ течію́ ти не ва́жся іти́,
 Де юрба́ стоголо́ва як море
 Йде́, хвилює, шуми́ть, — в ній порине́ш і ти,
 Не розійдеться ж там твоє́ го́ре.

Кра́ще йди́ в темний гай, у зелений розмай,
 Або в поле, де вітер гуляє,
 На дозвіллі із лихом собі́ розмовляй,
 Може там його́ вітром розмає́.

Або пісню́ утні́ голосну́, не смутну́,
 Щоб, мовляв, засміялося лихо,
 Прожене́ш тоді́ певне потвору́ страшну́,
 І на се́рденьку знов стане́ тихо....

Сафо.

Над хвілями моря, на скелі
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.

До пісні своєї сумної
На лірі вона приграє.
І з піснею тою — у серці
Велика їй туга встає:

В тій пісні згадала і славу
Величну свою, красний світ,
Лукавих людей, і кохання,
І зраду, печаль своїх літ,

Надії і роспач.... дівчина
Зірвала лавровий вінець,
І в хвилях шумлівого моря
Знайшла своїй пісні кінець.

До мого фортепяно.

Елегія.

Мій давній друже! мушу я с тобою
Розстатися надовго.... Жаль мені!
С тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думкі веселі і сумні.

Тож при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячєє моє.
Як сяду при тобі я в час вечірний,
Багато спогадів тоді встає.

Картина повстає: зібравсь гурточок,
 Провадить речі, і співа, й гукá,
 На клавішах твоїх швидкій, гучній таночок
 Чиясь весела вигравá рука.

Та хто се плаче там, в другій хатині?
 Чиє ридання стрімане, тяжкé?...
 Не-сила тугу крить такій малій дитині,
 Здавило серце почуття гіркé.

Чогó я плакала тоді, чогó ридала?
 Тоді ж кругом так вéсело було.....
 Ох, певне, ліхо сёрцем почувáла,
 Що на менé мов хмáра грізна йшло!

Серед недолі, тяжкого тумáну
 Були й для мене про́міні ясні.
 Годину мáла не одну́ кохáну,
 Як забувала всі жалі свої.

Коли я смуток свій на струни клала,
 Зьявлялась ціла зграя красних мрій,
 Весёлкою моя надія грала,
 Далéко линув думок лёхкий рій.

Від мене, друже, не таїв нічогó!
 Свої всі гуки ти мені віддавав,
 На тяжкеє страждання серця мо́го
 Мені лагідною потіху слав.

Розстаємось надовго ми с тобою!
 Зостанешся ти в самоті німій,
 А я не матиму де дітися з журбою....
 Прощай же, давній, любий друже мій!

Досвітні огні.

Ніч тёмна людей всіх потомлених скрила
 Під чорні, широкії крила.
 Погасли вечірні огні,
 Усі спочивають у сні.
 Всіх владарка ніч покорила.

Хто спить, хто не спить, — покорись темній силі!
 Щасливий, хто сні має милі!
 Від мене сон милий тіка....
 Навколо темнота тяжка,
 Навколо все спить, як в могилі.

Роскинула тёмная ніч свої чари,
 Налінули сні, мов ті хмари,
 Мов чорні хмари страшні.
 І сняться мені все дивні
 Привіддя, непевні чвари.

Привіддя лихі мені душу гнітили,
 Повстати ж не мала я сили...
 Зненацька проміння ясне
 Од сну пробудило мене. —
 Досвітні огні засвітили!

Досвітні огні переможні, урочі
 Прорізали темряву ночі,
 Ще соняшні проміні слять, —
 Досвітні огні вже горять,
 То світять їх люде робочі.

Вставай, хто живий, в кого думка повстала!
 Година для праці настала!
 Не бійся досвітньої мгли, —
 Досвітній огонь запали,
 Коли ще зоря не заграла.

З віконечок лється стяга́ та просві́тла, —
 Одрадість у серці розкві́тла.
 Огні́ золоті́ї мигтять,
 Одважним промі́нням зоря́ть,
 Мов кличуть: до праці! до сві́тла!

В магази́ні кві́то́к.

В великому місті в розкішну теплицю
 Дівчина прийшла́ молода,
 Бо серцем почула весну́ чарівницю,
 Шуміла весняна вода.

І ледве струмки́ задзвеніли співочі,
 Пташки́ заспівали дрі́бні, —
 Вчувались дівчи́ні веснянки дівочі,
 Ввижались ді́брови рідні.

І ледве натуру зо сну зімово́го
 Збудив поцілунок весни, —
 Дівчина запра́гнула рясту дрі́бно́го,
 Їй проліски снілись ясні.

Тепер вона тут, в сі́й розкішній світлиці...,
 Ох, що се так серце стиска́?
 Як душно, як тісно, немов у темни́ці!
 Сей пах мов отрута яка!

В теплиці між кві́тами скрі́зь похожає
 Гурток панночо́к і пані́в.
 Дівчи́на круго́м погляда, уважає,
 І по́гляд є́ї посмутні́в:

Все кві́ти розкішні... Дівчи́на зітхнула,
 „Чим можу панянці́ служити́?“

Зненацька чийсь голос дівчина почула, —
То крámар паничик біжить.

„Чи є в сій теплиці веснянії квіти?“
Питає дівчина його.

„А як же! є різні, — чим маю служити?
Тут можна набути всього:

„Ось є гіацинти, нарциси і рожі,
Азалії є запашні,

„Конвалії свіжі, фіялочки гожі“....
— „Ні, пролісків треба мені“....

Здивовано глянув панич; зашарілось
Дівчині обличчя блідé.

„То панночці пролісків простих схотілось?
„Йїх в місті немає ніде!

Тут тільки садóві квітки.“ — „Дуже шко́да.“ —
І вийшла дівчина сумна́.

„Тут мійські роско́ші! тут мійська вигóда!“
Вертає до дому сумна́.

Зустрілась їй жінка, на плечіх похилих
Несе щось, убога така.

— „Чи купите, панночко, пролісків білих?“ —
Тремтить із квітками рука.

— Звичайне! А звідки, я вас попитаю,
Взяли ви сі квіти свої? —

— „Та сила ж квіто́к тепер всюди по гаю!
Се тут“.... Та не чула йїї

Дівчина. Згадала околиці рідні:

Скрізь квіти, ряст, ясна роса....

На проліски білі, на квіти лагідні
Скотилася тихо сльоза....

Надія.

Ні долі ні волі у мене нема
Зосталася тільки надія одна :

Надія вернутись ще раз на Україну,
Поглянуть іще раз на рідну країну,

Поглянуть іще раз на синій Дніпро, —
Там жити, чи вмерти, мені все їдно ;

Поглянуть іще раз на степ, могилкі,
В останнє згадати палкиї гадкі....

Ні долі, ні волі у мене нема,
Зосталася тільки надія одна.

Сльози-перли.

(Посвята Іванові Франкові.)

I.

Сторононько рідна! коханий мій краю!
Чого все замовкло в тобі, заніміло?
Де-не-де озветься пташина несміло,
Немов перед бурею в темному гаю,
І знову замовкне.... як глухо, як тихо....
Ой лихо!

Ой де ж бо ти, воле, ти зоре таємна?
Чому ти не зійдеш на землю із неба?
Осяяти землю безщасною треба!
Ти бачиш, як все в нас покрила ніч темна?
Ти чуєш, як правду неправда скрізь бере?
Ой горе!

О люде мій бідний, моя ти родино,
Браті мої вбогі, закуті в кайдани!
Палають страшні, незагойні рани
На лоні у тебе, моя Україно!
Кормигу тяжку хто розбить нам pomoже?
Ой Боже!

Коли ж се минеться? Чи згинем без долі?
Прокляття рукам, що спадають без сили!
Навіщо родитись і жити в могилі?
Як маємо жити в ганебній неволі,
Хай смертна темнота нам очі застеле!
Ой леле!

II.

Україно! плачу слізьми над тобою...
 Неделе моя! що pomoже ся туга?
 Що вдію для тебе сією тяжкою журбою?
 Гай, гай, невелика послуга!

Ох, слъози палкі — вони душу палили,
 Сліди полишили огнисті на віки.
 Ті жалі гіркії — вони мені серце звъялили!
 Деремні для нього всі ліки.

Чи ж мало нас плаче такими слъозами?
 Чи можем ми, діти, веселими бути,
 Як ненька в недолі, в нужді, побивається нами?
 Деж тута веселого слова здобути?

Говорять, що матері слъози гарячі
 І тверде, міцнѣє каміння проймають;
 Невже найщиріші кривавіі слъози дитячі
 Ніякої сили не мають?

III.

Всі наші слъози тугою палкою
 Спадуть на серце, серце запалає...
 Нехай палає, не дає спокою,
 Поки душа терпіти силу має.

Коли ж не стане сили, коли туга
 Вразить у-край те сѣрденько замліле,
 Тоді душа повстане недолуга,
 Її розбудить сѣрденько зболіле.

Як же повстане — їй не буде вшину,
 Заснути знов, як перш, вона не зможе,
 Вона боротись буде до загину:
 Або загине, або переможе.

Або погибель, або перемога,
Сі дві дороги перед нами стане....
Котра́ з сих двох нам судиться дорога?....
Дарма! повстанем, бо душа повстане.

Так, плачмо браття! мало ще наруги,
Бо ще душа терпіти силу має:
Хай серце плаче, б'ється, рветься з туги,
Хай не дає спокою, хай палає!

С О Н.

(Посвята Александрі С—вій).

Був сон мені колись: богиню ясну
Фантазії вбачали мої очі,
І друга любого подóбу красну
Богиня прийняла тієї ночі:

Той самий віраз і усмішка мила,
Той самий погляд довгий, розумливий,
На плечіх лиш барвисті мала крила,
Вінець над чолом з лавру святобливий.

Вона іде! Непереможна сила
Мене примушує за нею простувати
По темних, тісних ходниках. Вступила
Вона в якісь таємні палати.

Чи то свята будова, чи темниця?
Високе і темнеє склепіння,
Одно віконце, вузьке, мов стрільниця, —
Крізь нього сиплеться бліде проміння,

І падає на стіну; височенний
Орган стоїть там, наче скеля дика,
Де був прикований Тітан страшений,
Що забажав освіти чоловіка.

Спинилася богиня і за руку
Взяла мене, і словом говорила:
„Вважай, і пам'ятай мої слова й науку:
Тобі світовий орган, і доля так судила,

Що тільки раз він має гук подати,
 Страшний той гук, потужний і величний
 По всіх країнах має залунати
 І перекинути світовий стрій одвічний.

Страшне повстане скрізь землі рушення
 І з громом упадуть міцні будови.
 Великий буде жах, велике й визволення!
 Тоді спадуть всесвітні окови.

І правда лавром чоло уквітчає,
 І згине зло, укриване віками.
 В честь волі нової хвалу співець заграє
 На вільних струнах вільними руками!

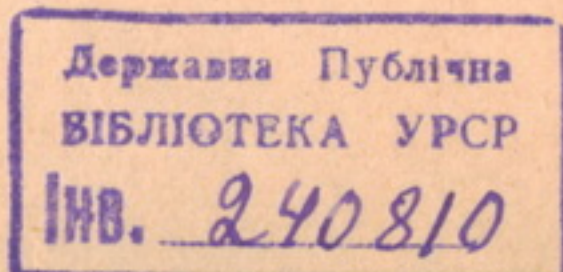
Тож слухай: ти орґан порушити можеш
 Не дужою, та смілою рукою,
 Всесвітнє зло тим гуком переможеш,
 Здобудеш для землі і щастя і спокою.

Та знай: твоє життя так миттю згасне,
 Як блискавка, що перед громом свіне;
 Не для тебе те світло правди ясне,
 Що світ осяє, ні! життя твоє загине!

І вільні струни славити не будуть
 Ні твого ймення, ані твого діла,
 Щасливії нещасною забудуть,
 Не буде вкрита лаврами могила!"

Промовила і зникла. В самотині
 Я застаюся розважать-гадати,
 Як визволить той гук, що замкнений в скеліні,
 Що має гучно в світі залунати?

Тут наступила чорна тьма без сонця.
 Я в роспачі ламаю руки, плачу,

Богиню кличу.... Коли се з віконця
Я бачу світло, ясний промінь бачу!

Той промінь думки просвітив нездольні.
Ще хвиля, й світ весь затремтить від гуку, —
Зрадіють всі невільники бездольні....
Та що се нагле затримало руку?

Ох, я ж загинуть маю!... І від страху,
Від жалю розум наче хмари вкрили.
Як тяжко! моє серце повне жаху:
Умру без слави, навіть без могили!...

І я стою, неначе скам'яніла.
Знебула думка вже не розважає...
Що се?... немов би пісня забреніла,
Здалека, мов би цілий хор ридає.

Глибока, тиха, нерозважна туга
Вникає в серце, каменем лягає;
Ридає хор, мов дикий вітер з дуга,
А темрява склепіння застилає.

З віконця ледве-ледве блисне промінь;
Ті хмари темні давлять мою душу,
А серце палять мов жерущий племінь.
Ні, гук страшній я відобути мушу!

Хай я загину, та хай сяє мило
Над людьми сонцем правда і надія!
Зважливо простягаю руку, сміло....
І прокидаюсь. Так! то сон був.... мрія!

Сон літньої ночі.

(Посвята М. Ставиському.)

Сон літньої ночі колись мені снівся.
Коротка та літня нічка була,
І сон був короткий, — він хутко змінився
І зник, як на сході зоря розсвіла.

Чудова мрія розкішна та ясна
Кохано в ту ніч обгорнула мене,
Приснилась мені люба доля прекрасна,
Приснилось невидане щастя дивне.

Була я щаслива, безмірно щаслива;
Приснилось мені.... та того не списать!
Де в світі є мова така чарівлива,
Щоб справжнє щастя могла розказать?

Та сон був короткий. Ранесенько-рано
Вже зникла рожева мрія моя,
Туди полинула, де грала кохано
Злотисто-рожева світова зоря.

Поглянула я, що вже нічка зникала,
І душу мою обгорнула печаль,
І тихо-тихесенько я промовляла:
„Сон літньої ночі! мені тебе жаль!....“

Я щастя не маю і в мріях не бачу,
Бо інші мрії у серці ношу;
Коли я часами журюся і плачу, —
Я щастя у долі тоді не прошу.

Для інших і доля і щастя хай буде,
 Собі я бажаю не сну, а життя, —
 Хто зó сну прокінувсь, хай щастя забуде,
 Йому вже до щастя нема воріття!

Сонет.

*

*

*

Натура гине — вся в оздобах, в злоті,
 Останній усміх я́сний посіла
 І краскою непевною пала,
 Немов коняюча вродлівиця в сухоті.

*

*

*

Недавно ще була вона в турботі,
 Жила і працею щасливая була;
 Тепер остатній дарунки роздала
 І тихо уміра.... кінець єї роботі!

*

*

*

Спокійно уміра і листом покриває
 Росинки білії, ті сльози самотні
 Від сонця ясного і від людей ховає.

*

*

*

Натура лє ті сльози таємні,
 Того, що хутко ляже в смертнім сні,
 В холодній, білій сніговій труні....

4-го Листопаду, 1890 р.

На Роковини Шевченка.

Колись нашу рідну хату
 Тёмрява вкривала,
 А чужа сусідська хата
 Світлами сіяла.

Багатіла чужа хата,
 Диха там не знали; —
 Туди й наші українці
 Дари доношали.

Та минав ти, наш Кобзарю,
 Чужії пороги,
 Орав своєю вбогу ниву,
 Рідні перелогі.

Гомоніла твоя кобза
 Гучною струною,
 В кожному серці одбивалась
 Чистою луною.

Спочивав ти, наш батьку,
 Тихо в домовині,
 Та збудила твоя пісня
 Думки на Україні.

Хай же промінь твоїх думок
 Поміж нами сяє, —
 „Огню іскра великого“
 По вік не згасає!

Щоб між нами не вгасало
 Проміння величне,
 Ти „поставив на сторожі“
 Слово твоє вічне.

Ми, як ти, минати будем
 Чужії пороги,
 Орать будем свої ниви,
 Рідні перелоги.

* * *

Скрізь плач і стогін, і ридання,
 Несмілі поклики, слабї,
 На долю марні нарікання
 І чола схилені в журбі.

Над давнім лихом України
 Жалкуєм-тужим в кожний час,
 З плачём ждемо тії години,
 Коли спадуть кайдани з нас.

Ті сльози розстроюють рани,
 Загоїтись їм не дадуть.
 Заржавіють від сліз кайдани,
 Сами ж ніколи не спадуть!

Нащо даремнії скорботи?
 Назад нема нам воріття!
 Берімось краще до роботи,
 Змагаймось за нове життя!

До Натури.

Натуро матінко! я на твоєму лоні
 Дитячі радощі і горе виливала,
 І матірью тебе я щиро звала,
 С подякою складаючи долоні.

Ти іскру божую збудила в моїх грудях;
 Надія, — їй же першу пісню я співала, —
 Мені провідною зорею стала,
 І з нею буду я добра шукати в людях.

Колиж почую я, що промінь погасає
 Надії милої, — тоді, Натуро ненько,
 Прийми моє знебулеє серденько
 І прóміння нове нехай йому засяє!

Вечірня година.

(Коханій мамі.)

Уже скотилось із неба сонце,
 Заглянув місяць в моє віконце.
 Вже засвітились у небі зорі,
 Усе заснуло, заснуло й горе.
 Вийду в садочок та погуляю,
 При місячєньку тай заспіваю.
 Як же тут гарно, як же тут тихо,
 В таку годину забудеш лихо!
 Кругом садочки, біленькі хати,
 І соловейка в гаю чувати.
 Ой чи так красно в якій країні,
 Як тут, на нашій рідній Волині!
 Ніч обгорнула біленькі хати,
 Немов маленьких діточок мати,
 Вітрець весняний тихенько дише,
 Немов діток тих до сну колише.

Завітання.

В темну безсонню ніч, в передсвітнюю чорну
 [годину,
 Втомленим очам моїм вельми дивна поява з'явилась:
 Темно-червонеє світло, неначе той одблиск пожежі,
 Лихо віщуючий, темряву ночі розсунув.
 В світлі з'явилася генія темная постать.
 Довга та чорная шата мов хмара його покривала
 І хвилювала в повітрі, як море в негоду,
 Сталі холодної по́лиском крила широкі ясніли;
 Кучері чорні та довгі спадали на плечі.
 В темних та гострих очах його погляд непевний
 [світився, —
 Сумно дивився в простор і палкії лилися з них
 [сльози.
 Горе тому, в чие серце ті сльози огнистії кануть!
 Лихо та горе, всесвітню нікчемність побачить він
 [разом,
 В серці в його запалає той племінь страшенний,
 [жерущий,
 Що у очах отих жервіє, — і безнадійність
 Тяжка, пону́ра обгорне його наче хмара осіння.
 Скóвана жахом, я погляд спустила до долу.
 Він же промчав, наче вітер, і зник у просторі.
 Темрява знов залягла, ще чорніша, ще глібша.

— — —
 Вечер був місячний, ясний, і зорі лагідно сіяли;
 Тихо було у повітрі, вітрець тільки часом
 Лехким крильцём повівав — і далéко, далéко
 Із за гори десь донóсився гук від вечірнього дзвона.
 Довгая біла стяга́ простелілась від срібного сяйва
 В хаті моїй, — надто ясно вже світич рогатий
 Ночі тієї світив. Тінь якась у сяйві з'явилась,
 Лехка, блакітна, прозора і невиразна як мрія.
 Геній то був, але геній не той, що з'являвся
 Темної ночі тоді, коли жахом сковав мою душу.

Тихо стояв він, і ледве що маяла шата прозора ;
 Кучері яснії, лехкі вилися над чоблом лагідним,
 Білії крила сріблясті леліли у місячнім сяйві.
 Яснії очі були, і погляд їх був наче промінь ;
 Любо всміхався, від усміху то́го у серці
 Радісна, тиха надія, мов квітка лілеї, розквітла.
 Людська недоля будила не рбспач в мені, а бажання
 Кращої долі, яснішої, — той ідеал мені сяяв
 В погляді яснім і серце за ним поривалося лінуть.
 Він подивився на мене журливо — і серцем я вчула,
 Що у небесні простори не сіла моя ще полінуть...
 Зник він, як мрія, як срібний туман проти сонця.
 Зоря на небі рожева уже починала займатись,
 Із за гори десь донбсився гук від далеко дзвона....

На давній мотив.

— На добридень, ти моя голубко! —
 „На добридень, мій коханий друже!“
 — Що ж сьогодні снилось тобі, любко? —
 „Сон приснився та дивненький дуже.“

— Що-ж за диво снилось тобі, мила? —
 „Мені снились білії лелії“....
 — Тішся, мила, бо лелія біла —
 Квітка чистої та любої надії! —

„Мені снились білії лелії,
 Що хитались в місячному світлі,
 Мов гадали чарівнії мрії,
 І пишались, гордії, розквітлі.“

„І сіяли дивною красою,
 Мов непевні, чарівнічі квіти,“

І блищали ясною росою,
Що горіла наче самоцвіти.

„Пристипила я до квітів ближче, —
Всі малії раптом затремтіли,
Почали хилитись нижче, нижче,
Тай пожовкли, далі почорніли.

„І з лелій тих чорних поспадали
Всі блискучі самоцвітні роси,
На травиці схиленій лежали,
Наче дрібні та ряснії сльози...“

— Дивний сон твій, любко моя гожа....
А мені червоні снились рожі, —
„Тішся милий, бо червона рожа
То кохання квітка та розкоші!“

— Мені снилося: червоні рожі
Пломеніли в промені злотистім
І були на райські квіти схожі, —
Запашні, з листячком барвістим.

Так чудово рожі паленіли
Від кохання й радощі ясної,
І цвіли, тремтіли та горіли
Від жаги палкбї, таємної.

Пристипив я до одної рожі,
Пригорнуть її хтів до серденька, —
Зблідли раптом рожі прехороші
І найкраща роженька ясененька.

І умилась буйною росою
Та моя найкраща рожа мила,
Мов підтята гострою косою
Полягла мені до ніг змарніла... —

Засмутилась пара молоденька,
Зрозуміти снів своїх не може,
І до дому поверта смутненька.
Дай їм, Боже, щоб було все гоже!...

Пісня.

Чи є кращі між квітками
Та над весняні?
Чи є в життю кращі літа
Та над молодії?

Не всихайте пишні квіти!
Цвітій хоч до літа!
Пождіть літа, доля прийде,
Не тікайте з світа!

Двічі на рік пишні квіти
Та не процвітають;
В життю літа найкращії
Двічі не бувають.

Та ще ж квіти не посохли,
Рута зелененька, —
Не журися дівчинонько,
Ще ж ти молоденька.

У ПУТЬ!

(На мотив Шумана*)

Хвилини йдуть,
 Пора у путь!
 Прощай рідний краю!
 Вже хутко я підú.
 Тут долі не маю, —
 На чужині знайдú.

Шукатиму долі в далекій стороні!
 Вперед! прагну волі, у світ пора мені!
 Бо літа не ждуть....
 Пора мені в путь!

Прощай товариство, родину-рідна!
 Прощай, моя люба дружино смутна!
 Я може на віки іду в чужий край....
 Прощай! — добрим словом мене спогадай!
 Я йду, тверда звага
 Веде мене на шлях,
 У серці одвага,
 Хоч сльози на очах....

В далекій чужині
 Я сили наберусь
 Служити країні,
 Або не вернусь....
 Я все покидаю: садочки рясні,
 І темні діброви, і ниви ясні;
 З собою несу я лиш рідні пісні.

Пора у путь,
 Хвилини йдуть!....

---

*) Wanderlied. Schumann Pianoforte-Album.

Шумлять на прощання
 Зелениї луги,
 Летять розставання
 Хвилини дорогі!....
 Хоч тяжко країну
 Рідну́ю покидать,
 Я йду на чужину,
 Я мушу поспішати.

Далекая путь,
 Хвилини не ждуть!

Остання пісня Марії Стюарт.

„Que suis je, hélas!....“

Що я тепер, о Боже! жить мені для чо́го?
 Слаба́, мов тіло, в котрім серця вже нема,
 Тинь марна я, мене жаль-туга обійма,
 Самої смерти прагну, — більше вже нічо́го.

*

Не будьте вороги, нена́вистні до то́го,
 Хто в серці за́мірів вла́дарних не здійма,
 Бо му́ку більшую, ніж має сил, прийма; —
 Не довго втриму́вать вам люти́сть серця сво́го!

*

Згадайте, друзі, — ві, котрі мене любили, —
 Що я без щастя-долі у життю сьому́
 Нічого доброго зробить не мала сили;

*

Кінця́ бажайте безталанню моєму,
 Бо вже коли я тут недо́лі до́сить маю,
 Хай буду я щаслива та́м, у іншій країю!

II.

Подоріжжє до моря.

(Посвята сім'ї Михайла Ф. Комарова).

I.

Прощай, Волинь! прощай, рідний куточок!
Мене від тебе доленька жене,
Немов од дерева одірваний листочок....
І мчить залізний велитень мене.
Передо мною кілими чудові
Натура стеле, — темні луги,
Славути красної борі соснові
І Случі рідної веселі берегі.
Снується краєвидів плетеніця,
Розтопленим сріблом блищать річкі, —
Тож матінка натура чарівниця
Розмотує свої стобарвні ниткі.

II.

Далі, все далі! он латані ниви,
Наче плахті, — навкругі розляглись;
Потім укрили все хмари ті сиві
Душного диму, з очей скрився ліс,
Гори веселі й зелені долини
Згинули раптом, як любії сні;
Ще за годину, і ще за хвилину
Будуть даліко, даліко вони!....
Щастя колишнього хвилі злотисті
Час так швидкій пожерá, мов огонь, —
Гинуть ті хвилі, мов квіти барвисті,
Тільки й згадаєш: „ох, милий був сон!“....

III.

Красо́ України, Подо́лля!
 Розкинулось мило, недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало!
 Он де ба́лочка весéла,
 В ній хороші, красні сéла,
 Там хаті садками вкриті,
 Срібним ма́ревом повиті,
 Коло сел стоять топо́лі,
 Розмовляють з вітром в полі.
 Хвилюють лані́ золоті́ї,
 Здається, без краю, — аж знову
 Борі́ величезні, густі́ї
 Провадять таємну розмову.
 Он яро́чки зеленéнькі,
 Стежечкі́ по них малéнькі,
 Переві́ті, мов стрі́чечки,
 Збігаються до рі́чечки,
 Річка плі́не, берег рвúчи,
 Дáлі, дáлі по́під кру́чи....
 Красо́ України, Подо́лля!
 Роскинулось мило, недбало!
 Здається, що зроду недоля,
 Що горе тебе не знавало!....

IV.

Со́нечко встало, прокинулось я́сне,
 Грає вогнем, промені́є,
 І по степу́ розлива своє́ світлонько красне,
 Степ від його́ червоні́є.
 Світлом рожевим там степ палені́є,
 Промінь де леться искристий,
 Тільки туман на заході суворо сині́є,
 Там заляга він, росистий.

Он степовé село розляглося
 В балці веселій та милій,
 Ясно-блакiтним туманом воно повилося,
 Тiлько на хатоньцi бiлiй
 Видно зеленую стрiху. А далi, — де гляну, —
 Далi все степ той без краю,
 Тiлько вiтряк виринає де-не-де з туману;
 Часом могилу стрiваю.
 В небi блакiтним нiде нi хмарiнки, —
 Тихо, i вiтер не вiє.
 Де не погляну, нiде нi билинки,
 Тиха травиця лелiє....

V.

Великеє мiсто. Будинки високi,
 Людей тих — без лiку!
 Веселую чутно музику.
 Розходяться людськiї лави широкi,
 Скрiзь видно ту юрбу велику.

I все чужина! ох, бiда самотнóму
 У мiстi широкiм
 Себе почувать одиноким!
 I добре, хто має к багаттю чийому
 Склонитися слухом i оком.

Тож добрiї люде мене привiтали
 В далекiй краiнi,
 Там друга в прихильнiй дiвчiнi
 Знайшла я. I моря красу споглядали
 Нераз ми при тихiй годинi.

На тихому небi заблiснули зорi,
 Огнi запалали
 У мiстi. Ми тихо стояли,
 Дивились, як ясно на темному морi
 Незлiченi свiтла сiяли.

В широкім просторі губилося око,
 А думка питала,
 Дé щастя шукать вона мала,
 Любові й надії, — у небі високо?
 Чи в морі спокою-б шукала?

Ні, думко! дарémне в світóвiм просторі
 Притулку шукати,
 В безодню дармá поринати;
 Любов і надія не в зорях, не в морі, —
 Між лóдми поради питати!

Шукай, може душу там знайдеш де щиру
 І розум величний;
 Де правди не згас промiнь пiшний,
 Там треба шукати любові та миру.
 Спокій же знайдеш колись вiчний!...

VI.

Далі, далі від дúшного міста!
 Серце прагне буять на просторі!
 Бачу зда́лека, — хвиля искриста
 Грає вiльно по синьому морі.

Тож сповнілось мені те бажання, —
 Подались ми на море хутенько
 І по хвилях морських погуляння
 Почали ми в неділю раненько.

А у тую неділеньку рано
 Синє море чудово так грає,
 Його сонечко пестить кохано,
 Красним-яеним промінням вітає.

Що біліє отам на роздоллі?
 Чи хмариночка легкая, біла
 Геть по небі гуляє по волі?
 Чи на човні то білі вітрила?

В морі хвиля за хвилею рине,
Море наче здіймається в гору,
А склепіння небеснеє сине
Краї свій ясний купає у морю.

Світло там простяглося від сходу, —
Очі вабить стяга та нескриста;
Корабель наш розрізує воду —
І дорога блакитно перлиста

Зостається широка за нами,
Геть далеко розкочує хвилі,
Що сердито трясуть гребіннями,
Наче гривами коні ті білі.

А здалека, отам на заході,
Срібнокудрії хвилі кивають, —
„Нереїди“ при соняшнім сході
Промінь рання таночком стрівають...

І танцюють химерно та лехко, —
Ось близенько вже видно ту зграю,
Аж і знов одкотилась далеко,
Теж біліє в туманному краю...

Море, море! без краю просторе,
Руху повне і разом спокою!
Забуваю і щастя і горе,
Все наземне, — з'єднатись з тобою

Я жадаю на час, на годину,
Щоб не бачить нічого на світі,
Тільки бачить осяйну долину
І губитись в прозорій блакиті!

VII.

Ой високо сонце в яснім небі стало,
Гаряче проміння тай порозсипало.
По хвилях блакитних пливе човен прудко.
От і берег видко! прибули ми хутко.
Ой вже сонечко яснєє та стало на мєжі,
Освітило Аккерманські турецькі вежі.

Ходім же турецький за́мок оглядати,
 Щоб нашу і славу, і лихо згадати, —
 Згадять давню славу, козацьку волю,
 І тяжку недолю, турецьку неволю.
 Тут колись гуляла до́ля — і воля кривава,
 Тяжко-важко доставалась та сумная слава!

Сі круглі вежі й високі мури —
 Страшні та суворі, непевні, понурі.
 І скрізь у тих мурах стрільниці-бойниці,
 При вежах тих сумні „темні-темниці.“
 В сіх темницях колись наші та приймали горе,
 Слали думки крилаті через синє море....

У темних темницях нема ні віконця,
 Не видко з них світла, ні ясного сонця;
 А світ такий красний, хороший, розкішний!
 Під ясным промінням лиман такий пишний:
 Його хвиля край берега ясно так синіє,
 А де-далі ледве-ледве, мов туман, леліє.

Глянуть на лиман той, — втішається око!
 Колись його хвилі вкривались широко
 Тими байдаками, лехкими чайками,
 Що плили на сей бік та за козаками:
 Швидко рідних визволяти, козаки летіли,
 За мурами високими ворогї тремтіли....

Славо, наша згубо! славо наша мати!
 Тяжко зажуритись, як тебе згадати!
 Кривью обкипіла вся наша давнина,
 Кривью затопила долю Україна.
 Ой лимане-лиманочку, хвиле каламутна!
 Де поділась наша воля, слава наша смутна?

Чи на теж козацтво гинуло в неволі,
 Побивалось тяжко, шукаючи долі,
 Чи на те лилися криваві ріки,
 Щоб усе пропало й забулось на віки?
 Та коли судилось марне лицарям загинуть,
 То невже про них і гадку нащадки закинуть?....

Все мина!... Від слави давньої давнини

Лиш zostались вежі та німії стіни!

Де ходили люті турки-яничари,

Там пасуться мирні овечок отари....

Де полягла козацькая голова думлива,

Виріс там будяк колючий та глуха кропива.

Виросла там квітка у темниці, в ямі,

Ми її зірвали, — нехай буде з нами!

Квітка тая, може, виросла з якого

Козацького серця, щірого, палкого?....

Чи гадав той козаченько йдучи на чужину,

Що вернеться з його серця квітка на Україну?...

Сумно тут усюди, так пусто, так глухо,

У цілому замку немає ні духа,

Коло брами тільки мінарет тоненький,

Там курінь приладив вівчарь молоденький.

Та в курені-мінареті вівчаря немає, —

Он він з вежі високої на діл поглядає.

З високої вежі вівчарику видко,

Як котяться хвилі лиманові швидко,

А далі зникають у синьому морі...

Вівчарика погляд блукає в просторі.

Має він простор широкій для думок та гадок!

Що то він тепер гадає, лицарський нащадок?....

VIII.

Вже сонечко в море сіда;

У тихому морі темніє;

Прозора, глибока вода

Немов оксаміт зеленіє.

На хвилях зелених тремтять

Червонії искри блискучі

І ясним огнем миготять,

Мов блискавка з темної тучі.

А де корабель наш пробіг,
 Дорога там довга й широка
 Біліє як мармор, як сніг,
 І ледве примітно для ока

Рожевіє тїнистий край;
 То іскра заблісне, то згасне...
 Ось промінь остатній!.... Прощай,
 Веселеє сонечко ясне!

IX.

Кінець подорожі. —
 Вже зіроньки гожі
 Сіяють на небі ясному,
 І вже височенько
 Ясний місяченько. —
 Вже хутко прибудем до дому.

Огні незліченні,
 Мов стрічки огненні.
 До моря спускаються з міста,
 А в пристані грає,
 Огнями сіяє
 Корабликів згряя барвіста.

За час, за годину,
 Тебе я покину,
 Величнеє море таємне!
 І знов мене прийме,
 Огорне, обійме
 Щоденщина й лихо наземне.

І в рідному краю
 Нераз спогадаю
 Часини сі любі та милі!
 Прощай, синє море,
 Безкрає, просторе, —
 Ви гордії, вольнії хвилі!

1888 р.

Самсон.

(На біблейську тему.)

I.

Кому се так квітками та вінками,
Та віттям гордеє чоло вінчають?
Кого то сьпівами веселими й танками
Ізраельські дівчата зустрічають?

То йде Самсон, веде п'отужні лави
З кривавого, страшного бойовіська;
Він залучив собі багато слави, —
В сей день розбив він філістимське військо.

І бачить він: там під горою в доли
Стіна його господи забіліла.
Йому назустріч, у жіночому околі,
Іде його хороша Даліла.

Стрункий, високий стан, мов пальма в гаю,
Мов у газелі, ясні очи чорні
У Філістимлянки; її з рідного краю
Взяли Самсона руки непоборні.

Вона веде його з собою у палати,
Провадить щиру, любую розмову;
Що перемогу славную волів послати,
Вона у голос вихваля Єгову.

Самсонови дивні здались слова дружини,
І він считав свою Далілу коханою:

— За теє дякуєш ти Бога сеї днини,

Що він післав твоєму люду згубу?

— Чужа для мене мого люду доля!

Твої для мене стали рідні люде!

Твоя, Самсоне, лиш єдина воля —
 Для мене завжди наймилїйша буде!
 Для тебе відцуралась я родини!
 Хочь-би збулася я і батька й брата, —
 Кохання нашого щасливїї години
 Були-б для мене милая заплата!

— Далїло, мила, за твоє кохання
 Чим можу я тебе нагородити?
 Скажи, повідай, моя зоре, те бажання
 Хоч-би загинуть — мушу я вволити!

— Не хочу, милий, я твоєї згуби!
 І за любов любови лиш бажаю:
 Щоб не таїв від мене ти нічого, любий,
 І щоб усе сказав, що я тепер питаю.

— Далїло! більш як я — любить ніхто не може!
 Яка-ж у мене є від тебе таємниця?!
 Питай! клянусь тобі у тїм на ймення Боже,
 Скажу тобі я все, — ти дум моїх цариця!

— Ото-ж тебе тепер я запитаю,
 Коли ти дав мені ту обіцянку милу:
 Чи завжди, як тепер, ти був найдужчий в краю?
 І звідки маєш ти таку велику силу?

Я ще дівчиною була в своїй оселі,
 Як слава йшла про тебе поміж нами,
 Тоді ти ще отам у лісі, коло скелі,
 Пасє батьківські стада із пастухами.
 Мовляли, йшов якось ти гаєм темним з дому,
 Без зброї у руках, без сагайдака, —
 Аж ось в гаїю від реву, мов від грому,
 Звірина й птиця затремтіла всяка;

Рикаючи й трясучи головою
 Спинився лев біля тебе близенько, —
 Ти-ж необорною схопив його рукою,
 Й на двоє розірвав, мов козеня маленьке!

А потім, — пам'ятаєш ту годину?
 Наш люд напав на вашу Палестину

Тоді надію у тобі єдину
 Ізраель мав — і ти обороняв країну.
 Та далі вже не сила боронитись
 Вам стало, — почали вже знемагати;
 Пообіцявся-ж ворог відступитись,
 Як згодиться твій люд тебе віддати.

— І згодивсь я, бо люд почав благати,
 Щоб визволив! Хвиль скільки я вагався,
 А потім дужі руки дав собі звязати
 І сам в неволю ворогам віддався.
 Як привели-ж мене у стан ворожий,
 І я почув, як вороги знущались,
 Я розгнівивсь тоді, в мене вступив дух Божий,
 Мов льон горілий пута всі розпались.

Після схопив я щелепи ослині,
 Що коло мене там лежали долі,
 Багато ворогів поклав я по долині,
 Котрі-ж зістались, розігнав по полі.
 — Скажи-ж ти, звідки сила та безмірна,
 Що рівної нема їй в Палестині?
 Ти обіцяв, — обітниця хай буде вірна!
 Тепера муєш ти сказати дружині!

— Ні, милая, лиши своє бажання!
 Не можу я тобі відповідати:
 Не відповім нікому я на те питання,
 Хоч-би питала в мене рідна мати.
 І мовила хорошая Даліла,
 Схиливши голову на руку гарну:
 — Казав, що все вволіш, про що-б я не просила...
 Питаю-ж я таку дрібницю марну!....

Самсонови докірлива та мова
 У серці тяжко, гостро віддається,
 І хоч не мовить він коханій ані слова,
 Та звага твердая вже подається....
 Вона-ж вмовля його лагідними речами
 І прилуча до пестоців благання,

На личку усьміх ясний бореться з сльозами,
Що сяють в очах, мов роса порання.

Перед сльозами і благанням ревним
Холодна втримливість як віск розтала, —
Самсон зняв річ до неї голосом непевним,
І таємничо мова залунала :

— Ти хочеш знати, звідки моя сила...
Тож знай: я Богом змалу був обраний,
І вже в той день, як мене мати породила,
Я назореєм Божим був названий.

І кучерів моїх ще з того часу
Холоднеє залізо не стинало,
І завжди я носив сьвятую ту покрасу,
І сьвятобливість се мою з'являло.

Мій волос має силу превелику,
Мене не подола весь люд ворожий,
Хоч-би його зібралось тут без ліку, —
Бо надо мною дух витає Божий!

Коли-б хто міг ті кучері обтяти,
Не вдержав-би в руках я й меч булатний;
Тоді зломить мене й маленькому дитяти
Було-б не тяжко, — я-б лежав безвладний.

Скінчив, умовк і зсунув брови темні,
Немов картавсь, що відав таємницю;
Та швидко залишив картання ті даремні,
Як глянув на Далілу чарівницю.

Вона його так любо пригорнула,
В очах така щира втіха грає;
Від чого-ж тая радість спалахнула,
Самсон того не відає, не знає!....

О горе, горе, краю палестинський!
Чи знаєш ти, яка тобі недоля?
Зрадів ворог твій, люд філістимський,
Бо полягла твоя і влада й воля!

Самсон, заступник твій, надія та єдина
Відкрив чужинці свою міць таємну,

Розмовою та поцілунками дружина
 Зняла заслону з таємниці темну.
 Від боротьби й від щастя утомившись,
 Заснув Самсон — і голову думливу
 Склонив до милої; вона-ж схилившись
 Вчиня над ним подію ту зрадливу :
 — Рукою неетить кучері ті чорні,
 А в другій гострее залізо має,
 Одною кучері до себе любо горне,
 А другою їх з голови здіймає.
 І підняла з волоссям руку білу,
 Пісьля на діл покраса пишна впала, —
 Тож гордую, непереможну силу
 Рука підступна жінки подолала!
 — Вставай, Самсоне! Вороги на тебе! —
 Покликнула зрадливиця Даліла,
 Він встав і глянув сьміливо навкруги себе, —
 Не знав, що згинула вже в його сила.
 Як приступили філістимські мужі,
 Тоді побачив він свою оману....
 Вони йому звязали руки дужі,
 І повели його до свого стану.
 — Прощай, Самсоне! — крикнула зрадлива :
 Ти думав, що для тебе я забуду
 Родину? Ні. — Ти гинеш, — дяка се правдива
 Від мене за погибель мого люду! —
 Самсона у кайдани закували,
 З його недолї ворогам забава!
 Самсону очи ясні повиймали. —
 Плач, люд Ізраїеля! В темниці твоя слава!

II.

В темній темниці в кайданах закутий,
 Сильний колись то, Самсон той сидить,
 Тяжку думу гада — й незабутий
 Жаль його серце знебуле гнітить.

Тяжко Самсон проклинає Далілу,
 Що без вагання згубила його.
 Жалує тяжко на себе, що силу,
 Славу віддав і себе самогó

Та за кохання ехидне, нікчемне....

Серце так рветься! Та нащо той жаль,

Нащо ті сльози, картання даремне?

Помста лиш може вгасити печаль.

Помста.... Де-ж сила його молодеча?....

Він-же і зброї в руці не вдержить,

Не підійме навіть гострого меча,

Сили немає! Невже-ж буде жить

Тая підступниця? Ні, хай сконає!

Єсть-же на небі ще правда сьвята.

За що-ж із ним його люд погибає?

Боже, що винна країна ота?....

Гине безславно Самсон в самотині,

Серцем-же рветься свій люд визволять.

Люд у полоні тепер, на чужині,

Легко було ворогам подолать.

Край Іудейський, — його боронити

Нікому стало, — в неволі сумній

Той оборонець, він лихом прибитий,

Він не pomoже країні рідній!

Він у темниці, в кайдани закутий,

Тяжко картаючись серцем, сидить.

Жаль нерозважений, жаль незабутий

Серце знебуле і рве і гнітить!

III.

Пишає Божая країна

І ясні хвилі Іордана, —

Хоч і в неволі Палестина

І лютим ворогом забрана....

Вже переможці стали станом

В долині красній та розкішній, —

Під пальмами над Іорданом,
 Далеко чуть їх гомін втішний.
 А ватаг їх? О, як для його
 Веселий, радісний сей ранок, —
 Багато злота дорогого,
 І срібла, і вродливих бранок
 Добув він. Не війна кривава
 Йому дала се, — ні, — Даліла:
 Її була се мудра справа, —
 Вона дух сильний той зломилла.
 Рад Філістимець. Гомін, гуки:
 Радіє люд. Божниці димні
 Від пахощів; здійнявши руки,
 Сьвятці*) сьпівають вдячні гимни
 Своєму божищу Ваалу.
 У голос бога вихваляють,
 Що він віддав їм на поталу
 Всю Палестину, і сьпівають
 Хвалу Далілі, що придбала
 Для свого люду славу вічну;
 Вона Самсона подолала,
 Зломилла силу ту величну.
 І утішається Даліла,
 Що славою за зраду вкрита.
 У вічах втіха заясніла.
 Усьмішка грає гордовита.
 Гукає владар: — Приведіте
 Самсона бранця у палати,
 Перед мене постановіте,
 Його бажаю повидати! —
 Покірні кинулися слуги,
 Біжать чинить владаря волю;
 Ведуть Самсона для наруги,
 Хай бачать всі його недолю.

---

*) Жреці.

Кайдани тяжкі на Самсонї,
 Сьліпий, сумний він і без сили.
 Ввели його і при колоннї
 В порога там постановили.

Розлігся гомін, сьміх, наруга,
 І жарти прикрїї чувати:
 — Самсоне! Де твоя потуга?
 Чі ти забувся воювати?

Самсон стоїть, мов скамянілий,
 Блідий і мовчки вислухає
 Оту зневагу: гнів безсилий
 У грудях стиснутих бурхає.

Аж ось зненацька він здрігнувся:
 До його слуху долетіли
 Слова вразливі і почувся
 Ехидний, прикрий сьміх Даліли:
 — Здоров, Самсоне! Твоя мила
 Тебе витає! — Тая мова
 Самсона серце в край вразила,
 Не вдержав він гіркого слова:

— О, гадино! Мої муки
 Тобі, несїта, ще не досить?! —
 Самсон здійняв безсилі руки
 І в голос бога помети просить:

— О, Боже помсти, Адонаю!
 Вволі мою останню волю:
 Хай з ворогами й я сконаю,
 Та дай помститись за недолю,
 За сором мій і мого люду!
 Дай силу давню на хвилину!
 Верни мені єї, — хай буду
 Я знов потужним на годину! —

Вмолив він Бога тим благанням:
 В Самсона знову уступила
 В остатній час перед сконанням
 Незмірная, нелюдська сила.

Тоді колонну обійнявши,
 Потряс він дужими руками, —
 І стеля рушилась і, впавши,
 Його покрила з ворогами!

С. Колодяжне 1888 р.

Кримські Спогади.

(Песнята братові, Михайлові Обачному.)

З а с п і в.

Південний краю! Як тепер далéко
Лежиш від мене ти! за гóрами крутими,
За дóлами розлогими, за морем,
Що вже тепер тумáнами густими
Укрилося, бурливе. Та не страшно
Моїм думкám осінньої негоди,
На Чорнім морі. Швидче тої чайки
Вони перелетять у ту країну,
Де небо ще синіє, як весняне,
Де грає сонця проміння кохане.
Туди мої думкí полинуть швидко
І привітають ту яснó країну,
Де прожила я не одну днину,
А не була щаслива й на годину...
Та я за те докірливого слова
Тобі не кину, стороно прекрасна!
Не винна ти, що я не маю долі,
Не винна ти, що я така нещасна!

1.

Тиша морська.

В час гарячий полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмарки, ясне сонце.

Певне, се країна світла,
Та злотистої блакиті,
Певне, тут не чули зроду,
Що бува негода в світі!

Тиша в морі... ледве-ледве
Колихає море хвилі;
Не колишуться од вітру,
На човнах вітрила білі.

З тихим плéскотом на берег
Рине хвилечка перлиста;
Править хтось малим човенцем, —
Вьється стежечка злотиста.

Править хтось малим човенцем
Стиха весла підіймає,
І здається, що з весельця
Щире золото спадає.

Як би я тепер хотіла
У мале човенце сісти
І далеко на схід сонця
Золотим шляхом поплисти!

Поплила б я на схід сонця,
А від сходу до заходу,
Тим шляхом, що проложило
Ясне сонце через воду.

Не страшні для мене вітри,
Ні підводні каміння, —
Я про них би й не згадала
В краю вічного проміння!

Евпаторія. 1890 р. 16. Серпня.

2.

Грай, моя пісню!..

Досить невільная думка мовчала,
 Мов пташка у клітці замкнута од світа,
 Пісня по волі давно не літала,
 Приборкана тугою, жалем пририта.

Час, моя пісню, у світ погуляти,
 Розправити крільця, пошарпані горем,
 Час, моя пісня, по волі буяти,
 Послухать, як вітер заграв понад морем.

Плинь, моя пісню, як хвиля хибка́я, —
 Вона не питає, куди вона плине;
 Линь, моя пісню, як чайка прудка́я, —
 Вона не боїться, що в морі загине.

Грай, моя пісню, як вітер сей грає!
 Шуми, як той шум, що круг човна вирує!
 Дарма, що відгуку вітер не має,
 А шум на хвилиночку погляд чарує!...
 Серед чистого моря 1890 р. 17. Серпня.

3.

Безсонна ніч.

Цілу ніч до зорі я не спала,
 Прислухалась, як море шуміло,
 Як таємная хвиля зітхала —
 І як серце моє стукотіло.

Ночі темної дивні почвари
 Заглядали в безсонній очі,
 І страшніші, ніж сонні кошмари,
 Ті привиддя безсонної ночі.

Думки-гадки, мов птахи нічні,
 Налетіли, тяжкі та суворі.
 Ох, непевні ті думи, страшні,
 Наче хвилі у північ на морі!

Хто одважиться в північ на море
 Своє хибке човенце зіпхнути?
 Хто поважиться людськеє горе
 Світовеє сердёнком збагнути?

Той у північ на море поплине,
 Хто не думає ранку діждати...
 Хай же думка моя вільно ліне, —
 Я не буду на ранок чекати.

Серед мброку, бурі-негоди,
 Цілу ніч буде човен блукати;
 Як зійде сонце правди та згоди,
 Я тоді вічним сном буду спати.

Буде шарпати буря вітрила,
 Пожене геть по темному морю
 Ох, колиб мені доля судила
 Хоч побачити раннюю зорю!

Евпаторія 1891 р.

4.

На човні.

Нічко дивна! тобі я корюся.
 Геть всі темні думи сумні!
 Не змагаюся вже, не борюся,
 Потопаю в сріблястому сні.

Люде сплять, спить і людськеє лихо, —
 Лихо сили не має в сю ніч.

Тихо скрізь і на серденьку тихо,
Десь журба з нього згинула пріч.

Може тільки сховалась глибоко?
Може зараз прокинеться знов?...

Та дарма! поки ясне ще око,
Не здіймаймо журливих розмов!

Глянь, як хвилі від срібла блищаться!
Глянь, як небо син'є в горі!
Вабить хвиля на море податся,
Кличе промінь ясної зорі.

.....

Плине білий човник, хвилечка колише,
Хвилечка гойдає;
Плине білий човник, вітер ледве дише,
Ледве повіває.

Білії хмароньки, либединї крила,
У-горі гуляють,
Довгою стягою, що зорю покрила,
Місяця сягають.

Місячєнько світло, і рожеве й срібне,
Кида-розсипає,
І ряхтїть і сяє світло тєє дрібне,
Як вогонь палає.

Геть далеко в морі кораблі видніють.
Бачу здалеченька,
Як виразно щогли тонкії чорніють
Проти місячєнька.

Пліньмо геть за тєє корабельне місто,
Там, де нам прекрасна
Доріженька сяє, де пала́ огнисто
„Stella maris“ ясна.

.....

На човні нас було тільки двоє.
 Хвилі скрізь вколо нас коливались,
 І такі ми самотні обоє
 Серед то́го простору здавались.

Я дивилась на тебе, мій брате;
 Що гадала, — не вимовлю зроду;
 Чим було тоді серце багате,
 Поховала я в тихую воду.

Може, хвиля тобі розказала
 Все, що думала я в тую мить?
 Ні, вона те глибоко сховала...
 Хай же там моя думонька спить!

Думка спить і серденько спочило;
 Я дивлюсь на обличчя твоє;
 Тихо море спокою навчило
 Невгамовнее серце моє...

Евпаторія 1891 р. 8. липня

5

Негода.

В темний вечер сижу я в хатині,
 Буря грає на Чорному морі...
 Гомін, стогін, квиління пташині,
 Бється хвиля, як в лютому горі.

Там на березі мріє кілками
 Морський човен розбитий, нужденний,
 Наче звір, що в пустиві пісками
 Його вихорь засипав південний.

Мов у неба ратунку благають
 Ті останки сумні, нещасливі,

А з туману на них набігають
Грізні, люті валі білогриві.

Вдарить вал і гукне, мов з гармати,
Скрізь по б́ерезі гук залунає;
Хоче море човна розламати,
Трощить, ломить, піском засипає.

Сильне море! нащо стільки сили?
Тільки стогін відповідь на неї.
Краще-б хвилі вже разом покрили
Тую здобич потуги твоєї.

Коли ж треба тобі, сильне море,
Десь подіть свою силу напрасну, —
Обернись на се поле просторе,
Затопи сю країну нещасну!

Як розбитий човен безталаний
Серед жовтих пісків погибає,
Так чудовий сей край богоданний
У неволі в чужих пропадає.

Наче кінь степовій, вільний, дикий,
Що в пісках у пустині вмірає;
Захопив його вихорь великий,
Кінь упав і в знесиллі конає.

В ньому серце живеє ще бьеться,
В ньому кров не застигла живая,
А над ним вже кружляє та вьється
Птаства хижого чорная згряя;

Рвуть, хапають, їдять та шматують
При пажёрнім та лютім ячанні,
І кривавеє тіло батують,
Що тремтить при останнім сконанні.

Сильне море! зберися на силі!
 Ти потужне нема тобі впину, —
 Розжени свої буйні хвилі,
 Затопи сю нещасну країну!

Евпаторія.

6.

Мердвев.*)

Бескиди сиві, червоні скелі,
 Дикі, непевні, нависли над нами.
 Се, кажуть люде, злих духів оселі
 Стали під хмари стінами.
 З гір аж до моря уступи сягають,
 Люде прозвали їх „Чортові сходи“;
 Ходять злі духи по них, та збігають
 Гучні весняні води.
 Люде ж не сміють зійти по тих сходах
 Геть на верхівля туманом повиті, —
 Духи поклали по всіх переходах
 Скелі від кручі відбиті;
 Хто тільки йтиме по сходах, — задушать,
 Кинувши скелею в нього тяжкою,
 І подоланного стогін заглушать
 Духи луною гірською.

7.

Байдарн.

Дорога довга. Чагарі, долини.
 На небі палкому ніде ні хмари.
 Ми їдемо, спочинку ні хвилини.

---

*) „Чортові сходи“.

Коли зненацька чую: „ось Байдари!“
 Дивлюся: брама, сиві дві скеліни...
 О, що се? Чудо, чи потужні чари?

Немов заслона впала і відкрила
 Натури дівні красні дарі,
 Що досі від людських очей ховались.

Щоб тут жити, треба мати крила!
 Вже люде певне від тії пори
 Тут не живуть, як з раєм попрощались.

Мов невидімач рука тут положила
 Границею отсїї дві горі,
 Що високо до неба поздіймались,

Один зелений бескид, другий — темний.
 Здалека море хвилі золотії
 Шле, наче прівість волі і надії...

Чи се той світ загублений таємний,
 Забутий — незабутній рай наземний,
 Що так давно шукають наші мрії?...

Татарочка.

Там за містом по над шляхом битим,
 По гарячим каменистим полі
 Йде дівча татарськеє вродливе,
 Молоденьке ще гуля по волі.

На чорнявій сміливій голівці
 Червоніє шапочка маленька,
 Вид смуглявий ледве прикриває
 Шовком шитая чадра біленька.

То закрийє личко, то відкрийє, —
 А очиці, наче блискавиці,
 Так і грають з попід брівок темних!
 Що за погляд в сеї чарівниці!

9.

Бахчисарай.

Мов зачарований стоїть Бахчисарай.
 Шле місяць з неба прóміні злотисті,
 Блищать, мов срібні, білі стіни в місті,
 Спить ціле місто, мов заклятий край.

Скрізь мінарети й деревá сріблісті
 Мов стережуть сей тихий сонний рай;
 У темряві та в винограднім листі
 Таємно плеще тихий водограй.

Повітря дише чарівним спокоєм,
 Над сонним містом лехкокрилим роєм
 Витають красні мрії, давні сні.

І верховіттям тонкії тополі
 Кивають стиха, шепотять поволі,
 Про давні часи згадують вони...

10.

Бахчисарайський дворець.

Хоч не зруйнована -- руїна ся будова,
 З усіх кутків тут пустка вигляда.
 Здається, тільки-що промчалась тут біда,
 Мов хуртовина грізная, раптова.

Тут водограїв ледве чутна мова, —
 Журливо, тихо гомонить вода, —

Немов сльозами, краплями спада;
Себе оплакує оселя ся чудова.

Стоять з гарему звáлища сумні,
Садок і башта; тут в колишні дні
Вродливі бранки вроду марнували.

Колись тут сила і недоля панували,
Та сила зникла, все лежить в руїні, —
Неволя й досі править в сій країні!

11.

Бахчисарайська гробниця.

Палкóго сонця прóміні ворожі
На кладовище сиплються мов стріли,
На те каміння, що вкрива могила,
Де правовірні сплять, піддані Божі.

Ні квітів, ні дерев, ні огорожі...
І серед пустки, наче на сторожі,
Стоїть гробниця. Ті, що в ній спочили,
На віки в ній своє імéння скрили.

З чужого краю тут співці бували
І тіні бранки любої шукали, —
Витає ж тута инша тiнь, крiвава:

Ні, тута не лежить краса гарема,
Марія смутна, чі палкá Зарема, —
Тут спочива бахчисарайська слава!

12.

Надсонова домівка в Ялті.

Смўтна оселя!... В веселій країні,
 В горах зелених, в розкішній долині,
 Місця веселого ти не знайшов,
 Смўтний співець! умірять в самотїні,
 В смутну оселю прийшов,

Звідси не видко ні моря яснóго,
 Гомону з міста не чу́тно гучнóго;
 З бору соснового шум тут іде,
 Гори лунають од вітру буйнóго,
 Часом де дзвїн загуде...

Стали в саду кіпариси стїною
 Оберегати в оселі спокою,
 Лаври — неначе зсушила журба,
 Тихо, журливо кива головою
 Віттям плакучим верба.

Все тут журливе кругом сеї хати, —
 Та найсмутніші отїї кімнати,
 Де безталанний поет умірав:
 Все тут забрали, що можна забрати, —
 Смутку ж нїхто не забрав.

Вїкна тьмянїї, мов очі слабого,
 В хатї порожній самóтно, убого,
 Вісить свїчадо на голїй стїні,
 Мглою повите, — дивитись на нього
 Сумно здавалось менї...

Тута остатні „огні догорїли“,
 Тута остатні „квітки облетїли“,
 Тїлько зосталася муза одна,
 Що не лишила спївця до могили,
 Тута витає сумна.

Тіло поета в далекій чужині ; —
 Там, у тій самій холодній країні,
 Серце на смерть отруїли його ! —
 Смўтна муза літа в самотині,
 Кличе поета свого.

Місячна легенда.

ПОЕМА.

(Посвята моїй мамі.)

I

Весняної ночі, як в небі високо
Стоять білі хмароньки в кру́зі;
Як вітер шепоче й зітхає глибоко
У сонному темному лузі;

Як тихо усюди, і в полі, і в хаті,
Як співи затихнуть дівочі;
Як втомить ся мати співати дитяті
Й закриє утомлені очі;

Як сні золотії колишуть дитину
І стелють їй мрії барвисті;
Як сам соловейко малий на хвилину
Замовкне в кубелечку, в листі; —

Тоді затремтять полохливо, швиденько
Скрізь тіні химерниї, дрібні,
І спустить до долу тоді місяченько,
Мов струни, ті проміні срібні; —

Тоді від заходу, зо мгли теємної,
З оселі вечірньої мрії,
Луна пронесеться від пісні дивної,
Гучної, мов гімни надії.

І ангол величний з зорею на чолі,
Мов хмарка прозора, поплине,

Сіяючи світлом одвічної волі,
До місяця вгору полине;

І тихо руками до струн променистих
Слівець яснокрилий торкнеться,
І лехкая зграя аккордів перлистих
Із неба на землю поллється.

Той голос надзёмний часами лунає
В піснях соловейка на вєсні, —
І тільки обрәнець між людьми здолає
Співать тії гімни небесні.

II.

У маленькій хатинці, у тихім куточку,
Мати спить і дитина маленька.
У віконце одчинене линуть з садочку
Урочисті пісні соловейка.

Мати спить, над колискою сина схилившись,
Певне, пісню малому співала,
А тепер, як приспала його, — утомившись,
Край його і сама задрімала.

Спить маленький; матусину руку щільнєнько
Обняли рученята дрібніі;
Перед ним красні мрії снуються легенько,
Невиразні, але чарівніі.

І крізь сон йому чується спів соловйовий,
Тонкі пахощі квітів з садочку,
У віконце вривається легіт майовий,
Промінь місячний гра на видочку...

Раптом стихло усе.... і з небес залунала
Пісня та чарівна янголина.

Ту ю пісню дитина скрізь сон почувала —
І веміхала ся любо дитина.

III.

Ріс же той хлопчик при неньці коханій,
Що обіцяла ясну
Долю і славу дитині жаданій,
Як колихала до сну:

„Спи, любий синоньку! спи моя врода!
Будеш ти в сьвітї щасливий,
Буде тобі поміж людьми догода, —
Ти-ж бо у мене вродливий!“...

Виріс той хлопчик, вродливий та гожий,
Гарний як малево став,
Голос до того дзвінкій мав, хороший,
Штучно, чудово співав.

Слави шукав по сьвітах він усюди —
І запобіг, і знайшов:
Юрбами всюди зіхóдились люди,
Всяк його слухати йшов.

Всі його знали, усі дивували,
Чув він хвалу собі скрізь,
Бачив, як усміхи втішливі грали, —
Тільки не бачив він сліз.

Голос блискучий, мов крига ясна́я,
Штучні співи дзвінкі
Тішили так, і юрба́ навісна́я
Кидала квіти й вінки.

„Слава митцеві!“... Та доля лихая
 Зрадила хутко його.
 Забавка людям знайшла ся другая!
 Збув ся він слави, всього!

Хто так недавно приймав гучну славу,
 Світ того хутко забув:
 Кинув співець тоді юрбу лукаву,
 В рідний свій край повернув.

Бідний мистець! він зневірив ся в людях!
 У глушині самотній,
 З гордим, холодним призирством у грудях
 Жив він забутий, смутний.

IV.

Ходить смутний співець по хатині,
 Зсунув брови, заломлює руки;
 Смутно, гірко йому в самотині,
 Серце рветь ся від жалю, від муки.

Став співець край віконця малого,
 Погляд звів геть на небо нічне,
 Ніч суворо дивилась на нього...
 І промовив він слово сумне:

„Тяжко жити в зрадливому світі!
 В серці рани глибокі палають,
 Серце вражене буде щеміти,
 Поки в землю його не сховають!“...

На устах слово прикре німіє...
 У садочку так глухо і темно.
 Соловейків нема. Вітер віє,
 Шелестить верховіттям таємно.

І подумав співець: „Ох, як скучно!
Там же, в світі, в часи незабутні
Було вéсело, ясно та бучно!
Втіха, квіти і лаври славутні...

„Що се? знов я той чад споминаю?!
Ні, я з пам'яті вирву ту славу!
Я нена́вижу, я проклинаю
Ту юрбу́ неправдиву, лукаву!“

Гордо бліснув очима й зважливо
Чóло в гору підвів на хвилину,
Потім знов похилив ся журливо...
Що́ згадав він у сюю годину?

Він згадав, як в сій самій хатині
З ним була його ненька рідненька;
Тихо, любо жило ся дитині,
І ніщо не сушило серденька.

Любі спóгади!... „Ночі весняні,
Ночі місячні... спів солов'їний...
Потім співи матусі кохані...
Знову спів, — дивний спів, янголиний!...

„Хто співав? Де? Коли чув я тее?...
Не згадаю!“ покликнув у тузі...
Слав проміння йому золотее
Місяць з неба, сіяючи в крузі.

„Я згадав! я той спів пам'ятаю!
О, як б́и та юрба́ неправдива
Вчула, як я тепер заспіваю! —
Скам'яніла-б з нестяму та дива!“

І мистець заспівав; але штучно,
Дивно, гостро, той спів розлягав ся,

Якось дико, хоч гордо та гучно,
Забренів, затремтів — і порвав ся.

Заломив-же співець тоді руки:
„Ні! минули часи ті щасливі!“...
Полились не мистецькії гуки,
А ридання гіркі, распачливі.

V.

Не день, не годину, в журбі та в печалі,
Прожив той співець, як в пустині,
А далі запрагнув гіркі свої жалі
Вповідати щирій людині.

Та люде чужі тих розмов не приймали,
Що лю́дям до жалю чужо́го?
Одні позіхали, байдуже мовчали,
А другі тікали від нього.

Коли-ж хто з своєю журбою до нього,
Неначе до друга, вдавав ся, —
Співець утікав тоді сам вже від того,
Від жалів чужих він ховав ся.

Вернув ся до дому у тяжкій розраді
І сумно схилив своє чо́ло.
„Чи варто-ж в людей сих шукати поради?
Нікчемні тут люде навколо!

„Нікчемна в них радість і втіха нікчемна,
Усяк з них за себе лиш дбає,
І що-ж для них туга співецька таємна
Чуття у них в серці не має!

„Кому я віддав дорогі самоцвіти
Найвищого чистого хисту?

Чи варто-ж під ноги їм кидати квіти,
Снувати веселку барвисту?

„Не варто служити химерному світу!
Нехай в самотині загину,
Але вже я більше прекрасного цвіту
Під ноги тій зграї не кину!“

Тьмаріли ся думки і серце боліло...
Співець підійшов до віконця:
В садочку все квітом весняним біліло,
Сміяло ся проміння сонця.

Вже сонце котилось до темного бору
І в теплім промінні купало
І ярі лані, і веселую гору, —
Навколо все барвами грало.

І вабило яснее сонце злотисте
Співця з його смутної хати
Туди, в теє поле простореє чисте,
По волі гуляти-блукати.

І вийшов співець геть із хати сумної,
На вулицю вийшов сельськую,
Корив ся принаді весни чарівної,
Забуть хотів тугу тяжкую.

На вулиці там недалечко стояла
Громадка людей невелика,
З середини тої громадки лунала
Журливая, чула музика.

Співець приступив до гурточку малого
Поглянути, щоб там такеє?
Там лірник сидів собі долі, — край нього
Поводарь, хлопьятко малее.

Що-далі все більше людей прибувало,
 Виходили з кожної хати,
 Старее й малее до гурту ставало
 Сліпого співця вислухати.

Їм лірник співав про колишню неволю,
 „Дарémщину - пánщину“ злую,
 Про тую нещасну підданськую долю,
 Про паньську сваволю лихую.

А ліра голосить, квиліть жалібниця, —,
 „Сирітки“ сліпець починає,
 Ой, вже не одна у гурті молодиця
 Хустиною сльози втирає.

Он плаче в куточку дівчатко маленьке,
 В знесиллі схилилось до тина,
 Від плачу стинаєть ся тіло худеньке:
 Сирітка — та бідна дитина!...

Кінчала ся пісня, слова жалібнії
 Змінили ся в слово потіхи:
 Що там десь, у Бога, за муки земнії —
 Небеснії ждуть нас утіхи.

Слова потішали, а голос і ліра
 Як перш голосили-ридали,
 Лагідна потіха і ясна віра
 Зникали, в жалю потопали...

„Нема в світі правди!“ Сей крик рос-
 Не співом, а плачем озвав ся. [пачливий
 Сей по́клик гіркій, безнадійний, вразливий
 Співцеві у серці віддав ся, —

Мов серце розкраяв... Тяжкії ридання
 Співцеві зняли ся у грудях;

Він кинув ся геть, геть від того співання,
Що плачем озвалось по людях.

Пішов він далеко від тої громади,
Але не до білого двору,
Пішов до діброви шукати поради,
До темного смутного бору.

Там довго блукав він по темному борі,
За ним його туга літала.
Вже й нічка настала, засяяли зорі
І темрява бір залягала.

Співець не вважав ні на тіні ворожі,
Що скрізь від дерев простягли ся,
Співець не вважав ні на зіроньки гожі,
Що тихим огнем зайняли ся;

Не сходили з мислі йому тії гуки,
То тихі, то сумно-здужалі,
Були в них якісь недоспівані муки,
Якісь недомовлені жалі;

І тяжко йому невиразніі муки
Сердёнко зболілеє стисли, —
Співець распачливо здійняв свої руки.
В очах йому сльози заблисли.

„Як би мені знову колишня сила,
Як би мені гуки міцніі,
Тоді-б мене туга оця не гнітила!
Ох, співи мої голосніі!...

Коли-б же тепер хоч на час, на годину,
Вернути співецьку потугу,
Полинув би спів мій на цілу країну,
Домовив би гіркую тугу!

Не марної слави, не сміху пустого, —
 Я сліз буду в світі шукати,
 Для сліз отих щирих, для смутку святого
 Ще варто і жити й співати!“

На небо він глянув очима смутніми.
 Од місяця проміні впали
 Йому на обличчя стрілами срібними,
 В сльозах йому сріблом заграли.

Лагіднеє світло до серця проникло,
 Сердечко міцніше забилося,
 І все, що давно було з пам'яті зникло,
 Зненацька так ясно з'явилося.

І співи матусі, й дитячії мрії,
 І місячні ночі на-весні,
 І співи гучній, мов гімни надії
 Забутії співи небесні —

Він все пригадав... Раптом пісня чудова
 Навколо геть-геть залунала,
 Луну підхопила зелена діброва
 І з вітром далеко послала.

Відко́ли на світі пісні гомоніли,
 Такої не чуто ніколи.
 Все стихло, а вільні гуки летіли
 Далеко за гори, за доли...

VI.

Знов співець у широкому світі.
 Знов його наче Бога вітають,
 Люде сиплють і лаври і квіти,
 Дорогі подарунки складають.

Ясна саля вся світлом палає,
Гром плескання, громада без-ліку,
Гомонить люд, співця викликає, —
Він придбав собі славу велику!

На кону він. Мов хвилі морськії
Загули, заревли, зашуміли
Голоси негамовні людськії,
Знову квіти дощем полетіли.

Ось він руку здійняв; в ту-ж хвилину
Стало тихо, неначе в могилі.
Владарь був він у тую годину,
Всі корились чаруючій силі.

Заспівав і юрба величенна
Мов життя на той час запинила;
Прислухалась юрба несчисленна;
Що та пісня дивна гомоніла:

„Мені чоло сьогодні квітчає
Сей почесний лавровий вінець,
Я склоняюсь, бо слава вінчає, —
Їй же клонить ся кожний співець!

„Славо, горда та пишна царице!
Хоч склонив своє чоло співець,
Та не вірять тобі, чарівнице,
Як зрадливому морю пловець.

„Не для слави, — для вас, мої браття,
Я свій скарб найдорожший ховав,
Він чистіший, ніж ясно багаття,
І не лехко його я придбав.

„Скільки сліз було гірких пролито, —
Їх лічив тільки місяць ясний!

Скільки муки було пережито, —
Знає те мій садок затишний!

„Наче квітка россою умита,
Так мій скарб від тих сліз розцвітав,
Мов калинонька сонцем пригріта,
Від палкого жалю виростав.

„Місяць прómінням смутнім, лагідним
Цілував його, пестив, кохав, —
Але сам своїм серденьком бідним
Я життя тому скарбові дав.

„Отже скарб сей, єдиний що маю,
Я вам браття тепер віддаю,
Вам і рідному любому краю, —
То-ж прийміте ви пісню мою.

„Недомовлені гіркії жáлі
В рідній пісні почув я колись,
Бачив тихийї сльози печалі,
Що мов перли котились-лились.

„Тії сльози, ті перли яснії
Певне впали у серце моє,
Бо ще й досі на сльози сумнії
Пісня з серця мого устає.

„Коли співи мої жалібнії
Знову викличуть сльози чії,
То над скарби усі дорогії
Надгорода то буде мені.

„Я шукаю тії надгороди,
Я за нею подав ся у світ,
Більш ніж лаври та гомін догоди
Мені скаже той тихий привіт.

„Знайте, браття: хто пісні смутної
 Вислухати від мене прийде,
 Не забуде він пісні дивної, —
 Вона в серце йому западе...

„Як умру я, ім'ення слаутне
 Хутко з пам'яті зникне усім; —
 Хутко-хутко усе „незабутне“
 Забуваєть ся в світі отсім!

„Але поки ще буде на світі
 Хоч єдина людина сумна,
 Доти буде між людьми бреніти
 Моя пісня смутна-голосна.

„Довго щирими сими словами
 До людей промовляти-му я;
 Я загину, — та довго між вами
 Гомонітиме пісня моя!“...

Русалка.

(Поєма в народному стилі.)

I.

Коло річки, у садочку
Маленька хатина, —
У хатині чорнобрива
Молода дівчина.
Що-вечора, як зіронька
До місяця сходить,
Молодая дівчинонька
В садочок виходить.
То-ж виходить сама з хати
У ясну нічку, —
А тим часом козаченько
Перепліне річку;
Як приверне к бережечку,
Човночок прив'яже, —
Уклонить ся дівчиноньці,
„Добрий-вечір“ скаже.
По садочку собі ходять,
За руки візьмуть ся
Розмовляють та радять ся,
Коли поберуть ся.
„Ой коли-ж ми поберемось,
Дівчинонько роже?“
— У осени, козаченьку,
Як Бог нам поможе!
У коханій розмовоньці
Швидко ніч проходить,

Блідне місяць, гаснуть зорі,
 І сонечко сходить...
 Сіда хлопець у свій човник,
 Та бере весельце;
 Стиснув ручку, махнув веслом,
 „Прощай, Ксеню, серце!“

II.

Осінь надходить, літо минає,
 Вже-ж за дівчину козак не дбає.
 Вже старостоньки скрізь похожають,
 Ксєнину-ж хату вони минають.
 Йдуть до сусіда в нову хату, —
 Сватають в його дочку багату!...
 Чує Оксеня смутну новину, —
 Що свата' милий іншу дівчину;
 Уже сьогодні їх заручають,
 А через тиждень і повінчають...
 Наче байдужа дівчина ходить, —
 Вийде-ж в садочок тай сльози ронить.
 Рушнички шиті лежать у скрині, —
 Вже не клопочуть вони дівчини!
 В журбі та в тузі тиждень минає, —
 По селу-ж ходить та „молодая“;
 У кожду хату вона вступає,
 На дівч-вечір дружок збірає;
 І до Оксені заходить в хату, —
 То-ж на весілля її прохати:
 — Прошу, сестрице, тебе, голубко,
 За старшу дружку до мене, любко!
 — Не можу серце!... я-б і радніша;
 За дружку в тебе хай стане інша!
 — О так, сестрице! о так мовляєш!
 Певно, мене ти більш не кохаєш! —
 — Не гнівайсь, серце, за мої речі...
 Прийду сьогодні на дівч-вечір!

Тебе, сестрице, я не забуду, —
 За старшу дружку у тебе буду. —
 (Згоділась, прийде, хоч тяжко дуже.
 Вдасть перед милим, що їй байдуже.)
 Йде молодая весела з хати, —
 Смутна Оксеня випроважати...

III.

У суботу в молоді
 Та великий збір,
 Тож сходять ся подруженьки
 До неї у двір.
 За столом вже молодая
 Сіла на посад,
 На лавочках всі дружечки
 Посідали в ряд.
 Старша дружка жалібної
 Почина співать, —
 Виспівує, і на очах
 Слізоньки тремтять.
 „Червоная калинонька,
 А біленький цвіт;
 Ой, чи не жаль тобі, Галю,
 Молоденькіх літ?“...
 „Ой час-пора, отець-мати,
 Поблагословить,
 Ой час-пора молоденькій
 Та гіллячко звить!“
 І гіллячко і віночок
 Вже вити пора,
 А іще-ж то барвіночку
 Для вінка нема!
 Старша дружка по барвінок
 До дому підє,
 Бо кращого барвіночку
 Немає нігде.

Пішла з жалем дівчинонька
 Та у свій садок,
 Щоб нарвати барвіночку
 Іншій на вінок;
 Рвучи його, журливу
 Пісеньку співа,
 За сльозами ледве може
 Вимовлять слова:
 „Барвіночку мій хрещатий,
 Зелений, дрібний,
 Ой я-ж тебе викохала
 Хороший, рясний!
 Я-ж садила, поливала
 Тебе на весні,
 Я-ж думала, на віночок
 Здаси ся — мені!
 Здав ся тепер, барвіночку,
 Не мені, другій, —
 Бодай би зсох, бодай зовьяв,
 Барвіночку мій!“...
 То-ж нарвала барвіночку
 Віночок звилá,
 Походила по садочку,
 Над річку пішла.
 Подивилась у водицю
 На личко своє,
 Тихо, тихо промóвила:
 „Горенько-ж мое!
 Вродо моя хорошая,
 На що ти цвітеш?
 Без доленьки на сім світі
 Марне пропадеш!
 Нема щастя, нема долі,
 Лиш врода сама...
 І коханне зневажене,
 Дружїни нема!
 Забув мене мій миленький,

Іншу полюбив,
 І на віки мою долю
 Та й занастив!
 То-ж він завтра із другою
 Піде під вінець...
 А я собі під водою
 Знайду вже кінець!⁴
 Промовила теє слово,
 Стала на горбок...
 Нема, нема дівчиноньки,
 Лиш плавле вінок.

IV.

Вже-ж минули з того часу
 Аж три довгі роки,
 Як втопилась дівчинонька
 У річці глибокій.
 Гула всюди тая слава,
 Та вже перестала,
 А дівчина під водою
 Русалкою стала.
 Та не має русалонька
 І там супокою,
 Не втопила свого лиха
 Навіть під водою!
 Чи таночок з русалками
 При місяцю водить,
 То все їй той козаченько
 З мислоньків не сходить.
 Або сяде, чеше коси
 У темному гаю,
 Єї-ж думка круг хатини
 Милого вітає.
 Всі русалки, мов рибоньки
 Веселії грають,
 А у неї завжді хмари
 Чоло укривають.

Тільки-ж то їй і розваги, —
 Як молодик зійде, —
 Проти хати миленького
 На бережок вийде;
 Вийде, ходить по бережку,
 Тихенько співає,
 Чи не вийде милий з хати,
 Усе виглядає:
 А як зайде місяченько, —
 Почина' світати, —
 Тихо пливе русалонька
 В підводні палати.

V.

Як на весні починає
 Крига розтавати,
 Збирають ся русалоньки
 До моря гуляти.
 Пливе з ними й та дівчина,
 Гуляти до моря, —
 У чужий край у далекий,
 Тікати од горя...
 Не втече пак! ніщо єї
 Вже не розважає,
 Навіть і там, в чудовому
 Південному краю.
 Єї сестри на дні моря
 По пісочку ходять
 Шукать перлив, та коралів,
 І таночки водять,
 Веселії, безжурнії,
 Ті легки таночки!
 То грають ся із рибками,
 То роблять віночки;
 Вона-ж сидить геть окреме,
 До їх не вступає, —

Та безкраї свої думки
     Думає, гадає.
 Дожидає, коли з того
     Хорошого краю
 Повернуть ся русалоньки
     До рідного гаю.
 Діждала ся, вертають ся
     Русалки до дому,
 В темну нічку серед бурі,
     Блискавиці й грому.
 Тай у серці в русалоньки
     Спокою не має, —
 І грім отой немов її
     Трохи розважає.
 Вернула ся, а тим часом
     Вже й літо настало,
 А там жнива, бо і жито
     Поспівати стало.
 І виходить русалонька
     В поле виглядати,
 Чи не вийде єї милий
     На лан жита жати.
 Вийшов милий з дружиною
     На лан жита жати,
 І дитинку під копою
     Положили спати;
 А сами серпи побрали
     І постать займають,
 Та в двох собі лагідненько,
     Любо розмовляють.
 На ту пару русалонька
     Тільки подивилась,
 Змінила ся у личеньку
     За серце схопилась;
 Потім знову подивилась,
     Промовила тихо:

„Побрав ся ти, козаченьку,
 Та на своє лихо!
 Не зівжді там буде щастє,
 Де твоя хатина, —
 Зостануть ся сиротами
 Жінка і дитина!
 Будеш знати, козаченьку,
 Як русалка любить,
 Скоро-ж тебе те кохання
 З сього сьвіта згубить!“
 Те мовляла, одпливала,
 У свої палати,
 І милого не ходила
 Більше виглядати...

VI.

Стала слава на все село,
 Стали поговори, —
 Все за того козаченька
 Що чорнії брови.
 Ой казали, говорили
 По всім селі люде:
 „Та вже з того козаченька
 Нічого не буде!
 Як день божий, смутний ходить
 Та думку гадає,
 Та що ночі йде над річку,
 До темного гаю“.
 Славлять люде — і дружина
 Журить ся, бо знає,
 Чого милий у гай темний
 Що-раз доходжає.
 То в гай ходить, то в садочок,
 Де жила дівчина;
 Бачить мила й знає добре,
 Чня то причина...

Не вважає козаченько
     На ті поговори,
 В його серці туга вьєть ся,
     Та лютує горе.
 Пішов якось у садочок
     У місячну нічку,
 Походив там коло хати,
     Потім в гай над річку
 Пішов, ходить бережечком
     Та думку гадає,
 Все дивить ся на річеньку,
     Очей не спускає.
 В той час вийшла русалонька
     Трохи погуляти,
 Потім сіла коло річки
     Косоньку чесати;
 Побачила козаченька,
     Неначе зраділа,
 Усміхнулась, — лиш на личку
     Щось дуже збіліла.
 Ходить смутний козаченько,
     Та думку гадає,
 А русалка чеше коси
     Та пісню співає:

„Любий козаче, чого ти ходиш
     Смутний по темному гаю?
 Слухай, козаче, пісню русалки, —
     То-ж я для тебе співаю!
 Ой, чи забув ти, серце козаче,
     Пісню, що мила співала?
 Ой чи забув ти тую дівчину,
     Що тебе вірно кохала?
 Коли забув ти, чого-ж ти ходиш,
     Дивиш ся пильно у воду?
 Наче шукаєш у тій водиці
     Згублену милую вроду!

Ох, не забув ти, серце козаче,
 Пісні, що мила співала!
 Ой, не забув-же тої дівчини,
 Котра так щиро кохала!...
 Як не забув ти, — ходи до мене!
 Я твоя першая мила!
 Зраду забуду, любити буду
 Тебе, як перше любила!
 Я вже не тая, що була перше,
 (Лиш не забула кохати!)
 Я вже русалка — і під водою
 Маю осяйні палати:
 В мене палати кращі од царських,
 Із дорогого кришталю,
 В мене віночок з чистого злата,
 З перлив дрібних та коралю:
 Все те для тебе дам я, козаче,
 Тії палати й віночок,
 Всіх зберу по́друг, будем для тебе
 Лехкий водити таночок.
 Любий козаче, йди-ж ти до мене!
 Я твоя першая мила,
 Зраду забуду, любити буду
 Тебе, як перше любила!

Козак слуха твою пісню,
 Слуха, умліває, —
 А русалонька до нього
 Руки простягає.
 Біжить милий до русалки,
 Тай не добігає,
 Бо із річки — русалочок
 Юрба випливає;
 Обступили козаченька,
 В гаю залунало, —
 Наче крик, неначе регіт, —
 Далі тихо стало...

Тихо, тихо, з неба сьвітить
 Промінь місяченька,
 Сидить тая русалонька
 Біля козаченька.
 Похолонув козаченько,
 Не чує, не баче,
 Як над ним єго кохана
 Вбіваєть ся, плаче:
 „Чи се-ж тії карі очі,
 Що я цілувала,
 Чи се-ж теє біле личко,
 Що я милувала!
 Ой чи се-ж той козаченько,
 Що я виглядала?
 Вже-ж не гляне він на мене, —
 Дарма виглядати!
 Вже-ж моєму миленькому
 Світа не видати!
 Не озветь ся до своєї
 Любої дівчини, —
 Він німий лежить, холодний,
 З моєї причини.
 Ой, забула-б я, мій милий,
 І горе і зраду,
 Лиш устав би ти у мене,
 Дав мені пораду!
 Нещаслива годинонько,
 Що-ж я наробила?
 Ой, на щоб-ж я свою долю
 Таї занастила!“

І знов тихо; — з неба сьвітить
 Промінь місяченька,
 Ломить руки русалонька
 Біля козаченька.

ДИТЯЧІ.

*

*

*

На зеленому горбочку,
 У вишневому садочку,
 Притулила ся хатинка,
 Мов маленькая дитинка
 Стиха вийшла виглядати,
 Чи не вийде її мати.
 І до білої хатинки,
 Немов мати до дитинки,
 Вийшло сонце, засвітило,
 І хатинку звеселило.

*

*

*

Літо краснеє минуло,
 Сніг лежить на полі;
 Діти з хати виглядають
 В вікна... шкода волі!
 Діти нудять ся в хатині,
 Нудять, нарікають:
 „І на щó зима та люта?“
 Все вони питають.
 „Он все поле сніг завіяв,
 Хоч не йди із хати!
 У замкнуті дивись вікна,
 Ніде й погуляти!
 Сніг з морозом поморозив
 Всі на полі квіти...
 Десь зима та не скінчить ся!“
 Нарікають діти.
 — Ждіте, ждіте, любі діти!

Літо знов прилине,
 Прийде мила годинонька,
 Як зіма та згине;
 І завітне ваше поле
 І зазеленіє, —
 Знов його весна прекрасна
 Квіточками вкриє.

*

*

*

„Мамо, іде вже зіма,
 Снігом травицю вкриває,
 В гаю пташок вже нема...
 Мамо, чи кожна пташина
 В вирій на зиму літає?“ —
 В неньки спитала дитина.

— Ні, не кожна, — одказує мати, —
 Онде, бачиш, пташина сивенька
 Скаче швидко, отам біля хати,
 Ще зосталась пташина маленька.

„Чом же вона не втіка?
 На-що морозу чека?“ —

— Не боїть ся морозу вона,
 Не покине країни рідної,
 Не боїть ся зими навісної,
 Жде, що знову прилине весна“.

„Мамо, ті сиві пташки
 Сміливі, певне, ще й дуже,
 Чи то безпечні такі, —

Чуєш, цьвірінькають так,
 Мов їм про зіму байдуже!
 Бач, — розспівала ся як!“

— Не байдуже тій пташці, мій синку,
 Мусить пташка малесенька дбати;
 Де-б водиці дістати краплинку,
 Де під снігом поживку шукати.

„На-що ж співає? Чудна!
 Краще-б шукала зерна!“

— Спів пташині потіха одна, —
 Хоч голодна, співа веселенько,
 Розважає пташине серденько,
 Жде, що знову прилине весна!“

*

*

*

Тіш ся, дитино, поки ще маленька,
 Ти-ж бо живеш на весні,
 Ще твоя думка літає легенька,
 Ще твої мрії ясні.

Мрія полине із думкою вкупці
 Геть у далекі світа, —
 Крил не втинай сизокрилій голубці,
 Хай вона вільно літа.

Чі пам'ятаєш ти казку-дивницю,
 Як то колись принесла
 Тую цілющу-живущу водицю
 Дрібна пташина мала.

Їй не страшні були дикі простори
 Бєскиди й хвилі морські,
 Перелітала найвищії гори, —
 Мала крильцята прудкі.

Так твоя думка швиденько полине,
 Тільки їй волю даєи,
 І принесе з чарівної країни
 Краплю живої роси.

І як приступить журба невсипуща
 Та до серденька твого, —
 Тая росиця цілюща-живуща
 Буде жити його.

Хай же та мрія із думкою вкупці
 Лине в незнані світа, —
 Крил не втинай сизокрилій голубці,
 Хай вона вільно літа!

В е с н я н ю а.

(Сестрі, Олесі Зірці.)

Як яснее сонце
Закине свій промінь ясний
До тебе в віконце, —
Озвись на привіт весняній,
Олесю серденько,
Співай веселенько!
Весняного ранку
Співай, моя люба, веснянку!

Як бідну первістку,
Дочасну, морози побьють,
І кущик любистку
Холодні росою поллють, —
Не плач, моя роже,
Весна переможе!
Весняного ранку
Співай, моя люба, веснянку!

Як дрібні дощі
Заслонять нам світ на весні,
Як нам молодощі
Повьють ся у хмари сумні, —
Не тратьмо надії
В літа молодії!
Весняного ранку —
Співаймо, сестрице, веснянку!

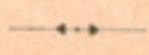
На літо зелене
 Поїду я геть в чужий край,
 Згадай же про мене,
 Як підеш по квіти у гай.
 Спогадуй, Олесю, —
 Сестру свою Лесю!
 Весняного ранку
 Даю тобі сюю веснянку!

6-го квітня, 90 р.

Леся Українка.

ПОМИЛКИ.

У віршах З а в і т а н н ь.

Стор.		замієць	треба
40, стрічка	15 з низу,	жервіє	жеврїє
40, „	5 „	світїч	світач

У віршах Н а д а в н і й м о т і в.

42, „	4 з гори,	малїї	лелїї

У віршах С а м с о н.

57, „	5 з гори,	потужні	потужні
63, „	10 з низу,	у вічах	у бчах

У віршах Н а ч о в н і.

70, „	16 з гори,	хмароньки	хмарїнки
		либедїні	лебедїні
71, „	15 „	тихо	тихе

У віршах Б а х ч. д в о р е ц ь.

76, „	6 з гори,	недоля	неволя

У віршах Б а х ч. г р о б н и ц я.

76, „	12 з низу,	могилу	могили

У віршах М і с я ч н а л е г е н д а.

90, „	7 з гори,	смутнїм	смўтним

MEMORANDUM

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

З М І С Т:

I.

Сім струн:	сторона
Do. Гімн.	3
Re. Пісня.	4
Mi. Колискова.	4
Fa. Сонет.	5
Sol. Rondeau.	6
La. Nocturno.	6
Si. Settina.	7
Зоряне небо:	
Зорі. очі весняної ночі.	8
Буть у мене одна.	9
Моя люба зоря ровить в серце мені.	9
Я сьогодні в тузі, в горі.	10
Зоря.	10
Конвалія.	11
На провесні.	12
• Contra spem spero!	13
Коли втомлю ся я життям щоденним.	14
Мій шлях.	16
В'язень.	17
Співець.	19
Розбита чарка.	21
Сосна.	21
Як що прийде журба.	22
Сафо.	23
До мого фортепяно.	23
• Досвітні огні.	25
• у магазині квіток.	26
Надія.	28
Сльози-перли.	29
Сон.	32
Сон літньої ночі.	35
Сонет.	36

	сторона
На роковини Шевченка.	37
Скрізь плач і стогін і ридання.	38
До натури.	38
Вечірня година.	39
Завітання.	40
На давній мотив	41
Пісня. (Чі в краці між квітками)	43
У путь!	44
Пісня Марії Стюарт.	45

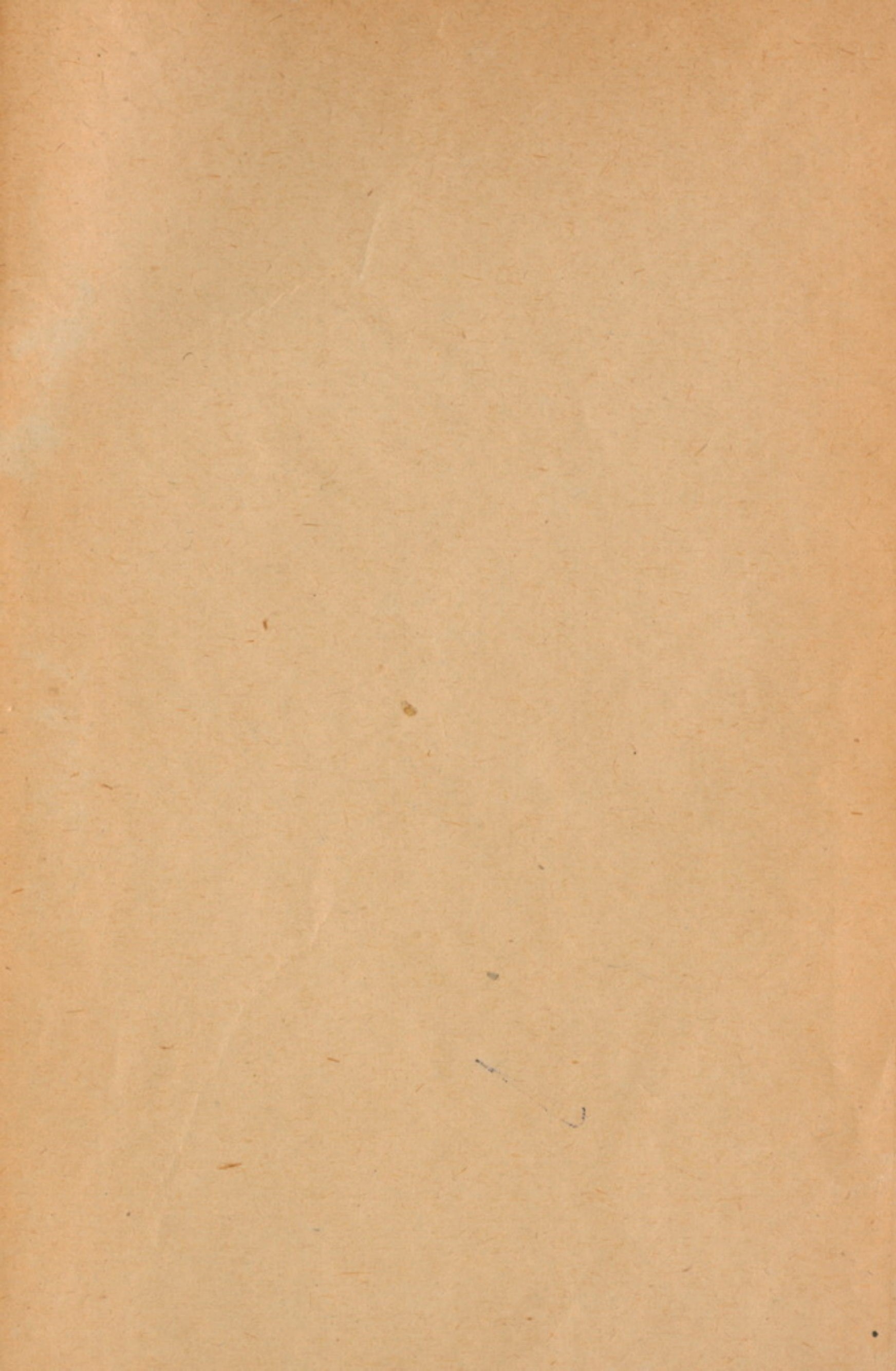
II

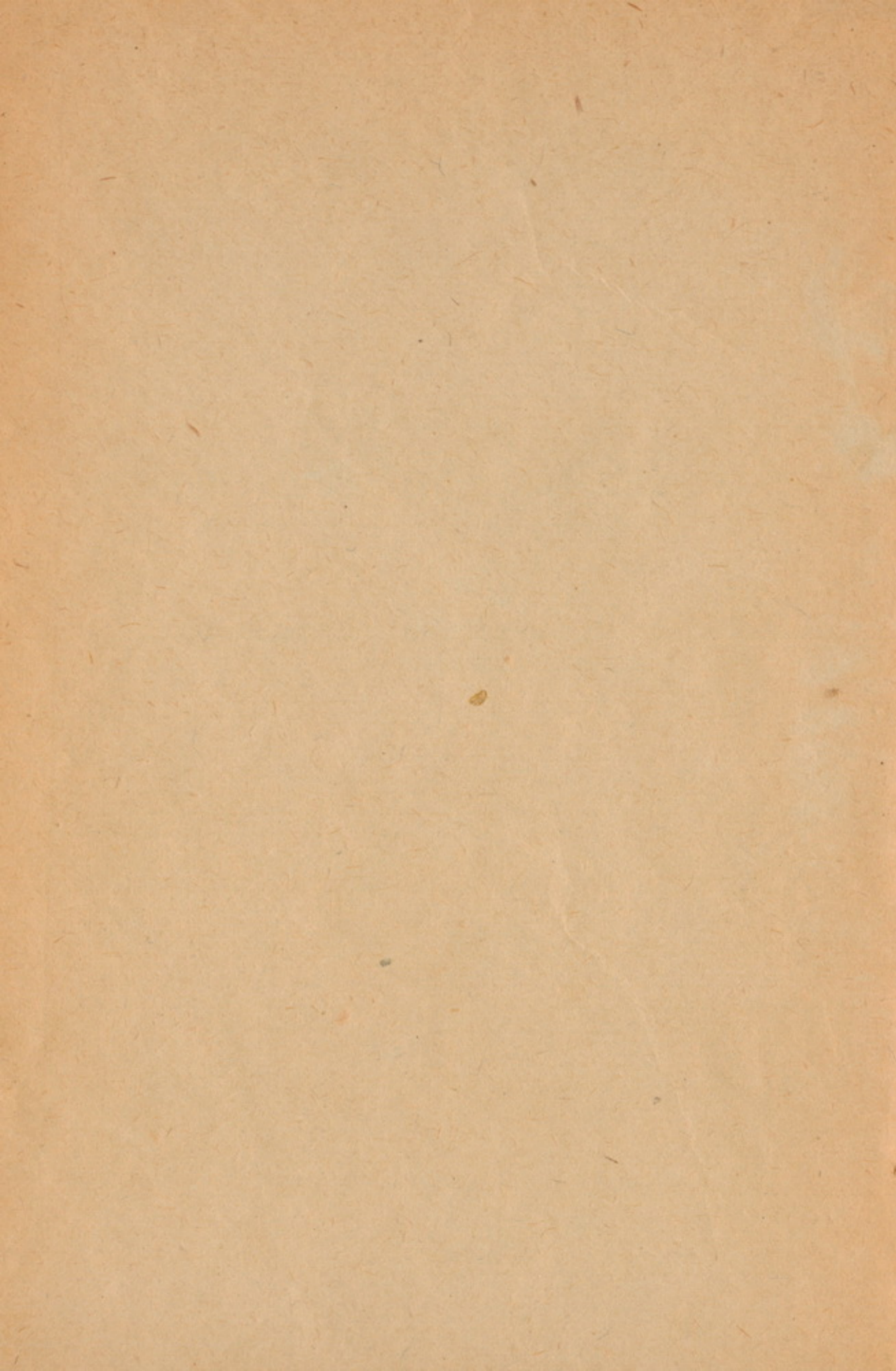
Подоріж до моря.	49
Самсон.	57
Кримські спогади:	
Тиша морська.	66
Грай, моя пісне	68
Безсонна ніч.	68
На човні	69
Негода.	71
Мердвен.	73
Байдари.	73
Татарочка.	74
Бахчисарай.	75
Бахчисарайський дворець.	75
Бахчисарайська гробниця.	76
Надсонова домівка в Ялті.	77
Місячна легенда.	79
Русалка.	92
Дитячі:	
На зеленому горбочку.	103
Літо краснее минуло.	103
Мамо, іде вже зима.	104
Тішся дитино, поки ще маленька.	105
Веснянка	107

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського

311

Національна бібліотека України
імені В.І.Вернадського
Відділ стародруків
та рідкісних видань

Всенародня Бібліотека України
National Bibliothek der Ukraine

№